

H. Sax. E
120

H. Sax. Prov. E 128

Saxo-gem III b.

TRIA DIPLOMATA ARCHIVI DVICALIS
VINARIENSIS

ADHVC INEDITA AC INCOGNITA,
COMITIS WICHMANNI, FVNDATORIS CALTENBORNENSIS,
VITAM ET FAMILIAM,
COENOBII ETTERSBUURGENSIS FERE IGNORATI ORTVM ET FATA,
ALIASQVE RES PRAECIPVE THVRINGICAS ILLUSTRANTIA,
CVM
NOTIS ET OBSERVATIONIBVS HISTORICIS, DIPLOMATICIS,
ET LITTERARIIS;

QVIBVS
VIRO PLVRIMVM REVERENDO DOCTISSIMOQVE,
DOMINO
CHRISTIANO GVILIELMO
SCHNEIDERO,

ADHVC
SERENISSIMO DVCI NOSTRO SAXO-VINARIENSI ET ISENACENSI
IN CONSISTORIO SVPERIORI, QVOD EST VINARIAE, A CONSILIIIS,
ATQVE ARCHIDIACONO AEDIS DIVIS PETRO ET PAVLO
DICATAE OPTIME MERITO,

NVNC AVTEM
IN EPHORVM ECCLESIARVM PRINCIPATVS ISENACENSIS
GENERALEM NON MINVS, AC CONSISTORII SVPERIORIS, QVOD EST
ISENACI, CONSILIARIVM EVOCATO,

FAVTORI ET AMICO AESTVMATISSIMO DILECTISSIMOQVE
ABITVM PARANTI

S V I M E M O R I A M

DE MELIORI COMMENDAT

IOANNES LVDOVICVS ECKARDT, D.

SERENISSIMO DVCI SAXO-VINARIENSI ET ISENACENSI IN AVLA ET
REGIMINE A CONSILIIIS, NEC NON TABVLARII SANCTIORIS CVSTOS.

VINARIAE

IMPENSIS BIBLIOPOLII HOFMANNIANI. 808.

M D C C L X X X I I,

Jan 2 1812

TRIA DIPLOMATA ARCHIEPI SCALIS
WILHELMIS

COMITIS WILHELMINI ARCHIEPI SCALIS
WILHELMIS
DIPLOMATA ARCHIEPI SCALIS
WILHELMIS
DIPLOMATA ARCHIEPI SCALIS
WILHELMIS

CHRISTIANO GUILIELMO
SCHNEIDERO

SEMPERISSIMO DUCHINO SAKO-VIENENSI ET BRACENSIS
IN CONSISTORIO IMPERIALI, QUOD EST PARS S. A. CONSILII
ATQUE SACRARIUM SACR. CAES. PALAT. ET STAT.

REVERENDISSIMO PATRI
IN IMPERIO SACR. CAES. PALAT. ET STAT. SACRARIUM
SACR. CAES. PALAT. ET STAT. SACRARIUM
SACR. CAES. PALAT. ET STAT. SACRARIUM

AVTOR ET AMIGO WESTPHALISIMO-DIPLOMATIS
ANTH. FARRARII
S. A. M. O. K. I. M.
S. A. M. O. K. I. M.

LOANNES LUDOVICUS SCHNEIDER
SACR. CAES. PALAT. ET STAT. SACRARIUM
SACR. CAES. PALAT. ET STAT. SACRARIUM
SACR. CAES. PALAT. ET STAT. SACRARIUM

VIR PLVRIMVM REVERENDE

DOCTISSIMEQVE,

Fautor longe aestumatissime,

Amice dilectissime!

Quid hac in vita sincero amico iucundius? Quantum etenim bonum est, vbi sunt praeparata pectora, in quae tuto secretum omne descendat, quorum conscientiam minus quam tuam timeas, quorum sermo sollicitudinem leniat, sententia consilium expediat, hilaritas tristitiam dissipet, conspectus ipse delectet? 1) Solem igitur e mundo tollere videntur, qui amicitiam e vita tollunt 2). Hem quam suavis mihi quoque fuit familiaritas Tua, ex quo eam mecum contrahere haud es dedignatus! Statim ac aliquoties TE
A 2 cum

1) Seneca de tranquill. anim. Cap. 7.

2) Cicero in Lael. Cap. 13.

cum versari mihi forte fortuna contigerat, non potui non, quin frequentiorem TEcum conuersationem, immo et amicitiam Tuam diligentius ambiuerim, qua in re TE haud difficilem expertus sine mora TEcum contraxi amicitiam suauissimam et ad omnem comitatem facilitatemque procliuiorem atque hunc vsque in diem sanctissime cultam. Quoties exin tempus, quod alii epulis et commissionibus, alii aliis iisque absentibus rodendis, alii secretissimis regum principumque consiliis auscultandis atque ad modum stannarii ab Holbergio confecti percensendis consumunt, id de nouis litterariis, de statu rei sacrae hoc primum tempore perturbatissimo, de adiumentis historiae tam sacrae quam ciuili, in primis Germaniae et maxime almae huius, quam infidemus, regionis importandis sermocinando traduximus? Quanto gaudio nobis fuere monumenta et chartae antiquiores, quibus priscae harum terrarum faciei, moribus maiorum nostrorum, generi principis vel comitis cuiusdam hisce in regionibus quondam incluti, praecipue eius, a quo Serenissimi Duces Saxoniae orti sunt, aliquid lucis; immo et scintillula adsperebatur? Hinc non ignorans voluptatem, quam ex eiusmodi chartis percipere soles, non incongruum nec TIBI ingratum fore duxi, si TIBI valedicturo in amicitiae nostrae testimonium tria diplomata adhuc inedita ac historiam Thuringiae et sacram et ciuilem non parum illustratura publice traderem. Sunt vtique in Tabulariis huius loci, et in illo Serenissimae Domui Saxonicae communi, et in altero; quod Clementissimo Duci nostro pro-

propriam, eiusmodi cimelia quam plurima, quae obstetricias manus eo feruentius expectant, quo magis historiae patriae, quam Deo gratias! nunc in deliciis habent eruditi, non parum essent profutura et quo minus Serenissimi eorum Domini et inprimis Dux noster Clementissimus; quippe rei litterariae quam maxime fauens, orbi eruditorum illa forent inuisuri. Nolint mihi vitio vertere harum rerum aestimatores, quod iis edendis gloriolam quandam aucupari omittam; Quid enim ab homine expectandum, cui grauibus Regiminis negotiis distentissimo raro vel vnica vacat hora, qua hasce delicias tanquam canis e Nilo possit degustare? Hinc tempori feruendum vique officii non quod voluptati et gloriae simul foret, sed quod Principi Serenissimo eiusque terris et subditis magis proficuum, omni studio expediendum. TV, amicissime SCHNEIDERE, huius rei testis es sincerus et grauis. Ignoscas huic digressioni, quae quo Tuo testimonio suffulta ignauiae vel inuidiae notam tabulariorum custodibus facillime imminentem a me auertat, commodiori loco fieri vix potuit. Sed reuertar ad propositum, cuius causa hoc qualecunque opusculum suscipere mecum constitui. Euocauit TE Dux noster Clementissimus, Princeps optimus, quem Deus Nestoreos in annos incolumen felicissimumque esse iubeat! ex Archidiaconatu, cui huc vsque maxima cum laude hac in vrbe praefuisti, in summum sacrorum Antistitem terrarum Ise-nacensium, probe gnarus, vti optime nouit suos, TE pro singulari, qua ornatus es, pietate atque eruditione ibi multo magis et

Ipfi et rei sacrae esse profuturum. Gratulor TIBI ex animo sincerissimo de hac sparta praeclara, totoque pectore opto, vt illa feliciter et cum omnium bonorum applausu vsque ad summam felicitatem perfungaris! Doleo equidem quam maxime abitum Tuum, sed est ea eruditorum conditio, vt ipsis non raro sedes mutanda, quo occupent digniorem. Quis aequus TE ob id reprehendat? Certe non ego, quanquam hac in re haud leuem faciens iacturam. Mitiges hanc, amicitiam etiam in absentia colendo et consuetudini litteras frequentiores substituendo. Hoc est, quod enixissime abs TE petit

CELEBERRIMI NOMINIS TVI

Dab. Vinariae,

ipsis Nonis April.

MDCCLXXXII.

cultor observantissimus amicissimusque
IOHANNES LUDOVICVS ECKARDT, D.

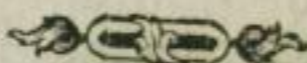

DIPLOMA I. ¹⁾

quo Adelbertus I. Archiepiscopus Mogunt. confirmat donationem
decem ecclesiarum a Comite Wichmanno ecclesiae B. M. V.
Erfurtenfi factam.

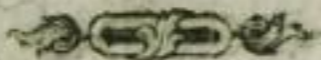
In ²⁾ nomine sancte et individue trinitatis. gaudium ec-
leticia pax et exultatio omnibus Cristi fidelibus maxime
autem huius scripti seriem pia caritate intuentibus. ³⁾
Ego adelbertus omnipotentis dei misericordia sancte
mogontine Ecclesie archiepiscopus et apostolicę sedis legatus. ⁴⁾
Notum fatio omnibus Ecclesie dei fidelibus tam posteris. quam pre-
sentibus. qualiter in partibus turingie. quidam nobilis miles cristi
liberis ortus natalibus et omni insignitus prosapie decore. comes
Wich-

- 1) Illud pergameno esse inscriptum, vel ipsa temporis, quo conditum, prodit ratio, neque vllum in marginibus relictum est spatium.
- 2) Chrismi hoc tempore vsitatissimi ne minimum quidem vestigium neque in fronte neque in calce diplomatis deprehendimus.
- 3) hoc verbo finit versus primus, qui litteris vncialibus s. longioribus minusculis constat. M. atae iis exacte respondent, quas exhibet Chron. Gottvic. Tom. prodr. P. I. in Tab. ad pag. 307. hoc excepto, quod abbreviationes non per ss, sed per ff indigitatae.
- 4) de hoc Aepiscopo egimus in Obseruat. I.

Wichmannus nomine. 5) terrene hereditatis prole destitutus celestem sibi assumpserit. et universi patrimonii sui. quod eum quidem satis magnum contingebat. cristum heredem fecerit. diversasque inde ecclesias magnifice promouerit. mirabili quodam sed optando atque laudabili more ditari eligens. dum hoc tantum pensabat. ut temporalium impendiis. eterna lucrifaceret. Ipse vero à prima sane discretionis indole. factus verus cristi assecla. iam non surdus Evangelii auditor. pacem bonę voluntatis hominibus nuntiatam sollicita aure percipere satagebat. totius studii sui summam circa hoc intendens. ut lancea sua in falcem ecclesię confabricata. et gladio suo in uomerem sancti spiritus 6) conflato. inter supra dicte pacis filios. reciperet portionem Sicque diuina miseratione ad apostolicę sanctitatis vitam promotus in religiosorum virorum ecclesia factus est regularis canonicus. Memor tamen ante beatę et gloriosę virginis matris domini. et ratus utile fore. reginę patrociniū sibi oppignerare aliquo matrimonio suę hereditatis. quemadmodum vir sanctę semper meditationis. maiori quę est in erpeshort ecclesie. in eiusdem beatę dei genitricis dicte honore. 7) pro salute animę suę. sed et ex dilectione venerabilis viri Embriconis. eiusdem Ecclesie prepositi. 8) decem

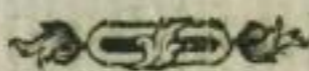
- 5) huius Wichmanni genus et alia, quae ad rem pertinent, Observatione III. excusimus.
- 6) bis hoc in diplomata occurrit idem scribendi compendium, quod exhibet Walther. in Lex. diplom. Tab. CLXXXVIII. col. 376. lin. 13. pro *specie a.* 1397. vsitatum; at contextus diplomatis nostri hunc significatum plane non admittit, immo potius hic nil aliud, quam *spiritus* denotare potest. Inde patet lubricitas explicationum Waltherianarum, quibus omnino cum grauo falis et caute vtendum.
- 7) Haec est Ecclesia collegiata Erfurtensis, quae a S. Bonifacio fundata vulgo creditur. Vid. si libet, de Falkenstein Chron. Thuring. Lib. II. pag. 979. seqq.
- 8) qui ao. 1128. factus est Episcopus Wirceburgensis. Auct. additt. ad Lambert. Schafnab. ad eund. an. ap. Pittor. S. R. Germ. Tom. I. pag. 427. edit Struv. Fuit e nobili genere natus, sed vtrum ex Comitib. Leiningensib. an ex Baronib. de Espenfeld? adhuc sub iudice lis est. a Ludewig. S. R. Wirceb. p. 499.

cem ecclesias suis in locis constitutas delegavit. in appolde. 9) duas ecclesias. Rodorf. 10) heidingesburch 11) bercha. 12) Grizheim. 13) Maroldeshusen 14) luibretheroth. 15) busteleiben. 16) Rameflaha. 17) addensque duarum silvularum terminos. quarum altera in diephenburnen 18) sita est. altera usque in campestria Welemannedorph 19) extenditur. dedit etiam quosdam de ministerialibus suis. 20) Helenwigum cum fratribus et sororibus suis.

- 9) hodie: *Appolda*, municipium haud incelebre Principatus Saxo-Vinariensis, de quo plura videtur apud Geographos.
- 10) hodie: *Rotdorf*, vicus Domini Blanckenhaynensis.
- 11) hodie: *Hetschburg*, vicus Praefecturae Vinariensis.
- 12) hodie: *Bercka*, oppidum Principatus Vinariensis.
- 13) hodie: *Griesheim*, vicus Ditionis Schwarzburgo-Rudolphstadiensis, in confinio oppidi Ilm.
- 14) hodie: *Marlishausen* s. *Maroldshausen*, vicus Praefecturae Schwarzburgo-Arnstadiensis, haud procul a vico *Boesleben*.
- 15) locus, qui vel plane interit, vel longe alio hodie vtitur nomine, nisi forte in *Liebringen*, maiori vel minori, vicis Praefecturae Schwarzburgicae Ehrenstein, adhuc supersit.
- 16) hodie: *Boesleben*, vicus Praefecturae Vinariensis Bercka.
- 17) hodie: *Ramsfla*, vicus Domini Blanckenhaynensis.
- 18) forte hodiernum *Tiefengruben*, vicus Praefecturae Erfordiensis Tonnendorf, qui hodieque silvis et nemoribus cingitur.
- 19) forsan *Wallendorf*, olim viculus haud procul ab vrbe Vinaria versus montem siluestrem Ettersberg dissitus, in cuius loco adhuc quotannis iudicium paganicum (*Heimbürgen* - s. *Heimel-Gericht*) exercetur.
- 20) hos Ministeriales non infimae, sed dignioris conditionis fuisse, indigitat non modo titulus *Domini*, quo eorum consanguineus *Altmannus* insignitus, sed et diuersorum allodiorum possessio, ut igitur hoc nostrum diploma egregie confirmet, quae Scheidius in Tr. de superiori et infer. nobilitate Germ. p. 164. not. (u) de huiusmodi Ministerialibus in medium protulit. Notandum enim, titulum *Domini* eo tempore fere non nisi militibus (*Rittern*) esse tributum, Scheid. l. c. p. 68. et allodiorum possessionem tantummodo liberae s. nobilis conditionis hominibus competiisse. Du Fresne Gloss. lat. voc: *Alodis*.

B

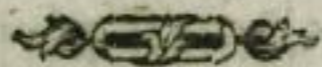
et fratres domini Altmanni; 21) singulos cum suis allodiis. que omnia in perpetuas possessiones eidem Ecclesie mancipavit; quam nos traditionem legaliter factam esse cognoscentes. et sine alicuius calumpnie controversia stabilem. et inconvulsam manere debere perpendentes. auctoritate sedis apostolicę cuius uice fungimur. et sanctę mogontinę Ecclesie. omnibus cristianis interdiciamus. ut nullam prefatę Ecclesie iniuriam inferre presumant. in determinatis possessionibus. Siquis vero 22) temeraria perueritate. huic precepto contraire temptaverit. et in aliquo prefinitorum supradictam ecclesiam defraudaverit. hac perpetua dampnatione teneri denuntiamus. et nisi perpetratam iniquitatem condigna satisfactione correxerit. districto spiritus sancti 23) iudicio relinquimus. facta est autem hec traditio. his testibus presentibus. venerabili spirensi episcopo Brunone. 24) Reinhardo haluerstadense,

21) Sed cuius *Altmanni*? Scio cum ignarissimis. Floruit quidem circa haec tempora fama non minima *Altmannus* Episcopus Passlaueris a. 1091. mortuus, quem ex Comitum Wettinensium genere fuisse putat Hansiz in Germ. sacr. T. I. p. 256. cui titulus *Dominus* interdum Episcopis tributus, du Fresne Gloss. lat. voc. *Dominus*, non aduersatur; quis autem credat, Comites Wettinenses tunc iam Marchionum dignitate corruscantes fuisse ministeriales Wichmanni? Res ulteriori indagatione non indigna videtur.

22) Verba sequentia constituunt formulam sic dictam imprecationis, sine qua donationem vel fundationem piam vix subsistere posse credebant maiores nostri, simul ac sacris Christianis erant initiati. Haec inter tolerabiliores eiusmodi formulas merito est referenda, saepius enim tam terribiles existunt, ut iis, qui contrarii quid auderent, excommunicationem, gehennam et perpetuum diabolorum consortium minitentur. Vid. Systema nov. diplom. ex vers. celeb. Adelungii Tom. VI. p. 434.

23) vid. supra not. 6)

24) qui non, ut Lehmann. in Chron. Spir. Lib. V. Cap. 44. asserit, anno 1123. sed iam anno 1110. quo eius antecessor obierat, fuit electus. v. Bruschi. Epit. omn. Germ. Episcopp. in Gualteri s. potius Gruteri Chron. Chronicor. Tom. I. p. 873. Obiit a. 1123. fuitque frater Adelberti.

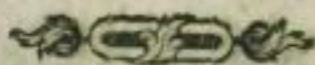

dense. 25) eiusdemque Ecclesie 26) preposito Embriconę. cum fratribus suis. decano. Dietholdo. 27) archipresbitero. Gelperno. custode. Erwino. Adelgero. et ceteris Ecclesie canonicis. laicis uero. palatina comitissa. Gerthrude. 28) cum filio suo. prefate Ecclesie advocato. Sigefrido. 29) comitibus. Ludovico. 30) et Wiberto. 31) filiis Ludovici. 32) ludovico. 33) et Heinrico. 34) Hermanna

B 2

de

- 25) hic an. 1107. Episcopatum obtinuit, et ex turbis contra Imp. Henricum V. concitatis, praecipue ex proelio ad *Welfesholz*, cui non modo interfuit, sed in quo etiam exercitui Saxonum ipse praefuit, Conrad. Ursperg. ad an. 1115. p. m. 257. edit. Basil. de an. 1569. fatis cuilibet est notus. Obiit an. 1122.
- 26) scil. B. M. Virg. quae est Erfurti.
- 27) supplendus in elencho Decanorum ap. de Falkenstein Chron. Thur. Lib. II. p. 991. et Chron. Erford. Lib. V. Cap. 7. p. 1019.
- 28) quae fuit *Henrici Crassi de Wirrha*, Ducis ad Visurgim Comitisque Nordhem. et *Gertrudis, Fcberti* March. Misn. natae, filia, *Sigfridi Orlamundani*, Comitis Palat. Rheni, an. 1113. in Saxonia occisi, vidua, *Rixae, Lotharii*, post Imperatoris coniugis, soror.
- 29) hic fuit Comes Pal. Rheni huius nominis secundus, modo memoratorum *Sigfridi Orlamundani* et *Gertrudis* filius, *Wilhelmi*, Comitis Pal. ex stirpe Orlamundana ultimi, frater, admodum iuuenis an. 1124. mortuus et in Herrenbreitungen sepultus, quem Tolnerus in Hist. Palat. prorsus ignorauerat, sed nutu Tenzelii in Decad. II. Henneb. p. 5. in rarissimis Additionibus ad Hist. Pal. p. 22. suppleuit. De aduocatia eius in ecclesiam B. M. V. Erfurtensem nobis quidem nihil constat, saltem non fuit hereditaria, quia in diplomate sequenti, cuius conditi tempore *Sigfridus* adhuc vixit, iam alius aduocatus eiusdem ecclesiae comparet.
- 30) Quis non agnoscat *Ludouicum II.* Comitem Thuringiae, *Salium* s. *Saltatorem* dictum?
- 31) Hunc esse *Wigbertum*, Comitem Groicensem, cuius vitam debemus Schoettgenio, quis est, qui non videat? Sed utrum pater, an filius hic sit testis? definire non audeo.
- 32) nimir. *Ludouici II.* Comitis Thur.
- 33) *Ludouico* scil. qui postea primus Landgrauiatum Thuringiae promeruit.
- 34) *Henrico* videlicet I. *Raspe* dicto, qui *Raspenberg*, hod. *Rastenburg* condidit.

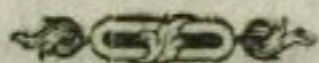

de Gudenesberch. 35) Gerbardo. 36) Diethmaro de Rosla. 37) Christiano et Adelbero. 38) Christiano. et vnargo. 39) De familia 40) autem Wolverico. Rudegero. Rechero. Cunrado. Sigeboldo. Adelberto. Adelberone. Huic vero priuilegio. quo maior et ualidior inesset auctoritas. Sigilli nostri ratam impressimus. anno dominicę incarnationis. M. C. XVIII. Indictione. X. i i j. 41)

(L. S. 42)
oblitterati.

DIPLO-

- 35) Nobiles *de Gudensberg* fuere ex Dynastarum numero, saepius enim Comitum elogio mactantur. de Guden. Cod. dipl. Vol. I. p. 427. Eorum Dynastia fuit hodierna Praefectura Hasso-Cassellana *Goedisberg* s. *Goedersberg* et *Gudenberg*. Bruzen la Martiniere Lexic. Geograph. edit. Germ. T. V. col. 593.
- 36) de hoc non habeo, quod dicam.
- 37) *Rosla*, hod. *Rossla*, olim fuit perantiquum castrum nobilium, hodie est Praefectura saxo-Vinariensis.
- 38) et de his mihi quidem nil constat.
- 39) *Vnargus* s. *Anargus* est nomen familiare Dominorum *de Wildenfels*, unde inferimus, Christianum et Vnargum fuisse ex hac familia. Vid. Kreyfig. Collatt. Hist. Sax. Part. VI. p. 152.
- 40) Familia his temporibus denotat homines seruilis conditionis, qui vel glebae adscripti agros colebant, vel officiis oeconomicis aliisque minus honorificis fungebantur, du Fresne l. c. voc: *Familia*. Hinc non est, quod in Wolverici, Rudegeri &c. dignitates inquiramus.
- 41) Deest locus, Notarius, nec vlla Regni s. Imperii Henrici V. fit commemoratio, de quibus in Obseruat. I. agemus.
- 42) Sigillum hoc tam male conseruatum est, vt superiori malthae parte, quae nimir. inscriptiones repraesentabat, vna cum limbo plane auulsa, non nisi inferior eius pars, quae scil. pergamento proxime adhaeret, adhuc supersit. Hoc, quod restat, mediantibus filis, altero serico, pergamento altero, in crucis formam sese transuerse excipientibus, quorum extremitates ipsi malthae intextae sunt, documento ad latus dextrum inhaeret proditque, sigillum fuisse rotundum ejusque diametrum quatuor et quod excedit digitos absoluisse. Quae omnia nos inducunt, vt hoc sigillum ei, quo diploma statim sequens adhuc superbit, simillimum fuisse credamus.

DIPLOMA II. 1)

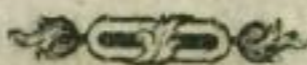
quo Archiepiscopus Adelbertus Monasterio Ettersburgensi facultatem,
sibi eligendi praepositum, aliaque beneficia contulit.

C. 2) in nomine sanctę et individue trinitatis. 3) Ego Adelbertus humilis sanctę mogontinę Ecclesię seruus. et apostolicę sedis legatus notum facio omnibus cristi fidelibus. tam posteris. quam presentibus. qualiter comes. Wicmannus. ante conversionis suę tempora Ecclesiam quę est in eideresburc. 4) cum omnibus possessionibus et appendiciis suis. ecclesię nostrę donavit. et inperpetuam possessionem libere et sine omni contradictionis scrupulo. beato MARTINO 5) contradidit. In qua cum essent canonici 6) illius temporis absolute. et nimis irreligiose viuentes. 7) consilio fratrum nostrorum et ipsius prefati comitis cum iam conuersionis habitum suscepisset. ordinauit in ea fratres. qui sub regula beati

B 3

augu-

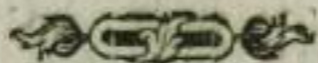
- 1) De materia, cui inscriptum, idem volumus repetitum, quod ad diploma I. not. 1) monuimus.
- 2) Hic statim in fronte diplomatis occurrit famosum illud chrismon et quidem lineolis in formam signi §. reflexis a laeua ad dextram sese excipientibus vestitum.
- 3) Haec verba initialia tertiam versus primi partem explentia litteris sunt exarata vncialibus. In reliquis huius diplomatis scriptura eadem est, quae in superiori.
- 4) de quo videsis Observationem IV. his diplomaibus subnexam.
- 5) h. e. ecclesiae metropolitanae Moguntiacae, cuius patronus est *S. Martinus*, quem in *S. Stephani* locum substituit *Willegisus* Archiepiscopus. Serrar. Rer. Mogunt. Lib. I. Cap. 31. p. 107. et ap. Ioann. S. R. Mogunt. T. I. p. 69.
- 6) Canonici scil. seculares, de quorum origine vid. Trithem. Chron. Hirsaug. ad a. 973. T. I. p. 116. edit. Mabillon.
- 7) hi igitur vere fuerunt *regulares sine regula, canonici sine canone*, uti Canonicos seculares nominat Krantz. in Metrop. Lib. VII. Cap. 50. p. m. 197. edit. Wechel.

augustini. 8) apostolicę conuersationis uitam seruarent. Quibus religiosum. et bonę opinionis uirum. fratrem quendam Sinzonem nomine prepositum constituimus. et ut cunque pusilli tunc gregis dominici curam commisimus. ab omni potestate prefatam Ecclesiam absoluentel. liberam elegendi patris facultatem concedentes. baptismum. sepulturam. et cetera quę ad monasterii libertatem pertinent donantes. ita ut quisquis dictante spiritu sancto ab eis canonicę. fuerit electus. a mogontino archiepiscopo inuestiatur. cui ab eodem claustro debita in omnibus obedientia exhibeatur. Illud quoque adiciendum putauimus. ut quicumque prefatam Ecclesiam ledere. siue pregrauare in aliquo attemptauerit. tam in illis quę tunc possedit. quam in omnibus quę liberalitate quoumlibet fidelium cristi in posterum obtinebit. auctoritate omnipotentis dei. et beati petri apostolorum principis. et nostra perpetuo se scenciat anathemate inuolui. et cum auctore iniquitatis diabolo habere porcionem eterne dampnationis. 9) si quis uero eam pomouerit. dilexerit. fouerit. atque manutenuerit. beatorum consorcio associatus in die domini gaudeat possessione perpetuę beatitudinis. Hęc ut in omnibus eius firma et inconulsa permaneant. sigilli nostri roborauimus presentia. Huius rei testes sunt. IMBRICO prepositus sanctę MARIE in erpeshort. 10) Richardus prepositus sancti Stephani in mogontia. 11) Dietoldus decanus sanctę MARIE. 12) Arnoldus magister.

- 8) Floruit hic monachorum ordo iam an. 1034. praecipue autem in Gallia, donec ineunte seculo XI. quoque in Germania emerit. Vid. Schamelii Hist. Monaster. S. Maurit. ante Numb. p. 7. ibique citatos.
- 9) En longe intolerabiliorem imprecationis formulam!
- 10) qui est idem *Embrico*, de quo ad diploma primum not. 8) egimus.
- 11) de ecclesia colleg. S. Stephani in vrbe Mogunt. vid. Ioann. S. R. Mogunt. Tom. II. p. 513. ubi et p. 548. inter eius praepositos hic *Richardus* occurrit.
- 12) vid. not. 27) ad dipl. praeced.

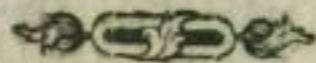
ster. 13) Ludewic eiusdem ecclesie aduocatus. 14) Dieterich de abbolde. 15) et alter Teodricus. 16) et filius eius Herman. Dirmar. Cuonrat. Reinhard. et alii ministeriales sancti MARTINI. 17) et complures alii.

(L. S. 18)

Data in erpeshort per manum heinrici notarii canonici sancti victo-

- 13) verbum honoris *Magister*, sine ordinis cuiusdam monastici mentione, indigitat clericum secularem. de Guden. Cod. dipl. Vol. I. pag. 596.
- 14) In diplomate antecedente huius ecclesie aduocatiam gerebat *Sigfridus Comes Palat.* qua hic fungitur *Ludewicus*. vid. not. 29) ad diploma praeced. Dubitare possemus, vtrum hic *Ludewicus* sit e Comitibus Thuringiae, quia caret Comitis elogio omnique dignitatis signo praeter istam Aduocatiam ambulatoriam, nisi in alia charta eiusdem anni et eiusdem Adelberti ap. de Guden. Cod. dipl. Vol. I. p. 59. inter Comites testes laudaretur: *de Thuringia Ludewicus, qui et Aduocatus*, quod omnem scrupulum eximere videtur.
- 15) Hoc *Abbolde* est idem *Appolde*, cuius in anteriori diplomate facta est mentio, sedes quondam Pincernarum hereditariorum, cum Tautenburgicis communem familiam constituentium. v. Friderici Hist. Pincernar. Varila-Tautenburg. Cap. II. §. 5. qui vero ad haec tempora non ascendit. Auide expectamus, quam parat litteratis *Laubnius*, Consil. aul. Sax. Elect. Historiam Tautenburgicam.
- 16) Frequentia praenominis *Theodericus* s. *Tidericus* in familia Pincernarum Apoldanorum arguit, et hunc *Teodricum* ex illa fuisse.
- 17) vid. not. sub n. 5)
- 18) Huius diplomatis sigillum est optime seruatum, itidem malthinum et ipsi documento impressum, differt autem ab antecedente in eo, quod non ope filorum, sed mediante malthae parte ex foramine pergameni inciso in dorsum ellyptice prominente diplomati sit iunctum. Ipsi sigilli diameter aequat quinque digitos, excepto limbo non semicirculari, sed plano et fere digiti medietatem absolvente, cuius in suprema parte euidentis vestigium manubrii, quod signo adhaesit. Inscriptionem litteralem sic habe: ADELBERTVS

TVS

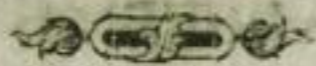
victoris 19) VII. IDVS. MARCii. anno dominicę incarnatio-
 nis M.C.XXIII indictione I. regnante domino nostro ihesu cristo.
 Imperante autem rege henrico. huius nominis quinto.

DIPLO-

TVS DEI GRATIA - MOGVNCIENSIS ARCHIEPS.

Inscriptio realis est fere eadem, quae videtur in sigillo Henrici
 Æpisc. Mogunt. in Monastico Thuring. pag. 471. a quo tamen
 paullulum recedit tam intuitu figurae Æpiscopi, quippe quae in
 nostro sigillo capite ex vna et scabello ex altera parte ad limbum
 vsque pertingit, quam intuitu libri, quem laeva tenet Aepiscopus,
 vtpote in quo apud nos legitur benedictio sacerdotalis: PAX VO-
 BIS, eo modo, quem sistit sigillum Ottonis Episcopi Hildeshem.
 ap. Heinecc. de Sigill. Tab. XII. n. 3.

19) quem inter Cancellarios Moguntinenses nominat de Gudenus in Syl-
 log. varior. Diplomatarior. p. 525. Cancellarii enim olim Nota-
 riorum munere fungebantur, litteras et diplomata conficiendo,
 subscribendo subsignandoque. v. Monastic. Anglic. T. III. p. 24.
 a Mallinekrot de Archicancellar. p. 4. ed. Struv. Quin immo eo
 tempore in Germania nemo praeter Imperatorem Cancellario vte-
 batur, sed Episcopi et Principes loco eius Notariorum ministerio
 erant contenti. Mallinekrot. l. c. p. 87. Inde apparet, cur hic
 Henricus se Notarium, non Cancellarium, nominauerit.

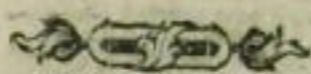
DIPLOMA III. 1)

quo Archiepiscopus Siegfridus II. decidit litem, ecclesiam B. M. V. Erfurtensem inter et Monasterium Ettersburgense super ecclesia Apoldana ortam.

C 2) in nomine sancte et individue trinitatis. 3) Sifridus de gracia sancte Maguntine sedis Archiepiscopus 4) cunctis tam presentis quam futurj sui fidelibus salutem in perpetuum. Ne ea que fiunt sub tempore à lubrica hominum tempus aboleat memoria. facta. dicta scriptis commendantur. et sigillorum munimine roborantur. 5) Hinc est quod nos cunctis cristi fidelibus notum esse uolumus quod cum inter dilectos nostros. Cunradum 6) sancte Marie in Erphordia et vlticum Ettirsburgensis ecclesie prepositos. super Ecclesia in Apoldj 7) questione suborta negotium coram nobis iuris ordine tractaretur. et utraque partium suo priuilegio inniteretur. tandem de partium consensu et capitulorum conuiuentia. 8) in
nos

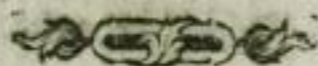
- 1) Hoc quoque in pergameno est exaratum, quoad formam autem ab anterioribus diplomatibus differt in eo, quod margine utatur unum digitum lato.
- 2) Chrismon hic comparet nudum, in omni suo complexu praeter unicum punctum nil continens.
- 3) Haec verba vix dimidium versum occupantia scripta sunt litteris uncialibus, quae ex asse respondent iis, quas exhibet Chron. Gottw. l. c. in Tab. ad p. 402. Minutae itidem a typo huius tabulae non discrepant.
- 4) Cuius paulo vberiore cognitionem damus Observatione II.
- 5) Hic habes prooemium, in quo concinnando antiquorum diplomatum conditores ingenium, quanquam ut plurimum inuita Minerua, quam maxime exercuerunt. Carent eo duo anteriora nunc edita documenta, quod corroborat regulam a doctissimis Benedictinis in Syntagm. nov. diplom. Tom. VI. pag. 426. edit. Germ. datam, proemia scilicet seculo XII. sensim in defuetudinem abiisse.
- 6) Comparet hic *Conradus* inter Praepositos eccles. S. M. V. Erfurtenf. ap. de Falckenstein. in Chron. Thur. Lib. II. p. 989.
- 7) vid. not. 9) ad diploma I.
- 8) ita habet autographum loco: *conuiuentia*.

C

nos fuit compromissum ut privilegiis earundem ecclesiarum diligenter inspectis et collatis. super toto negotio quod nobis secundum deum et iusticiam statuendum uideretur. firmum et illibatum perpetua ordinatione sanciremus. 9) Nos igitur partium munitis diligenter inspectis. priuilegium beate Marie semper virginis in Erphordia tempore prius. 10) Ettirburgensis uero ecclesie posterius. 11) certa ratione deprendimus. Licet ab eodem Alberto bone memorie predecessore nostro sancte Maguntine sedis Archiepiscopo apostolice sedis legato. eisdem fuerint ecclesijs concessa. quorum primum donationis. reliquum uero permutationis expressam faciebat mentionem. et sic, licet diuersa, tamen sibi ad inuicem aduersa non erant 12) Considerantes igitur quod Ecclesia in Appolde. propter plebis multitudinem. et nobilium in eodem loco residentiam. 13) pastore perpetuo indigeret. sic de prudentum uiro-

- 9) ex incuria scribae duplex e irrepsit in originale.
- 10) Hoc priuilegium nil est aliud, quam donatio decem ecclesiarum, quas inter duae ecclesiae Appoldanae fuere, a Wichmanno a. 1119. facta, quam supra in diplomate l. dedimus.
- 11) Hocce priuilegium consistit in charta permutationes d. a. 1123. qua Comes Wichmannus istas duas ecclesias Appoldanas pro ecclesia in *Flogerstet* (hod. *Fluhrstaedt*) et quibusdam bonis in villa *Huchelriben* (hod. *Heichelheim*) recepit et Monasterio Ettersburgensi, in quo ipse fratrem agebat, munifice contulit; cuius concambii (sit uenia uerbo diplomatico) chartam edidit de Guden. in Cod. dipl. Vol. I. p. 56. seq.
- 12) En sophisma sine simili! Qui rem donatam alteri pro alia eiusdem, immo maioris pretii tradidit, is ista donatione contra hunc salua iustitia certo certius eo uti nequit, ut retineat, quod permutatione accepit, simulque repetat, quod uicissim dedit. Sed mittamus has argutias uel Dauum offendentes!
- 13) inde patet, Apoldam iam tunc fuisse frequentem et amplam. An forte iam oppidum uel municipium? De hoc dubito, quia hoc in diplomate absque eiusmodi denominatione occurrit. Certe a. 1123. fuit uilla, occurrunt enim in diplomate de eod. anno ap. de Guden. l. c. p. 59. * duo testes, alter: *Dithericus de Appolde*, alter: *Albecho de eadem uilla*.

uirorum consilio nostra auctoritate duximus ordinandum. priuilegio donationis beate Marie. et priuilegio permutationis Ettirsburgensis ecclesie non obstantibus. ut prepositus de Ettirsburc, qui pro tempore esset. cum Ecclesiam in Appolde uacare contingeret. clericum preposito beate Marie in spiritalibus 14) presentaret instituendum. qui pastor ipsius ecclesie esset legitimus. et preposito beate Marie in spiritalibus tamquam suo Archidiacono responderet. ius uero patronatus Ettirsburgensi monasterio ecclesie de Appolde maneret perpetuis temporibus inconvulsam. 15) Sed quoniam eadem Ecclesia de Appoldi ut per priuilegij ostendebatur tenorem. ad usus fratrum Ettirsburgensis monasterij pertinebat. nos Ecclesiam de Kezzileri 16) in qua prepositus de Ettirsburc tantum presentationem habebat. prepositus uero beate Marie tamquam loci Archidiaconus institutionem. fratrum vsibus monasterij de Ettirsburc sub hac forma concessimus. prepositus qui pro tempore in Ettirsburc fuerit. perpetuum in eadem ecclesia uicarium secularem personam ordinabit. cui reddituum portionem competentem assignabit. reliquum in usus fratrum convertet. eundem uero vicarium archidiacono presentabit. ut sibi in spiritalibus. preposito uero de Ettirsburc in temporalibus secundum nostram respondeat ordinationem.

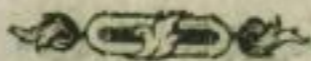
C 2

nem

14) hoc modo iteratis vicibus scriptum est hoc uocabulum.

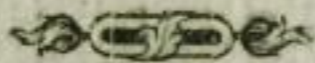
15) sic huic honor, illi reditus cum iure dioecesano addicebantur.

16) Hoc *Kezzileri* et Plebanus a Monasterio Ettersburgensi inibi positus adhuc ineunte seculo XVI. saepius occurrunt in eiusdem Monasterii documentis sub nominibus *Kesler* et *Plebanus Keslerensis*, sed ab eo tempore disparuerunt, ita, ut hodie de situ illius uici nil certi habeatur. Attamen ea, quae extant in Sagittarii Hist. Comit. Glichenf. p. 210. §. *Nach diesem hat er sich &c.* haud obscure indigitant, *Kesler* in Dominio Blanckenhaynensi et quidem in confinio vicorum *Lohme* et *Lotschen* esse quaerendum. In chartis et historiis antiquioribus occurrit unicum *Lohma*, hodie autem extant duo, alterum *maius*, alterum *minus* dictum: hinc uerisimile mihi uidetur, alterum horum vicorum olim nomine *Kesler* esse usum, quod aliis illius regionis magis gnaris discutiendum relinquo.

nem. 17) Vt autem hec nostre dispositionis ordinatio perpetuis temporibus maneat inconuulsa. Sigilli nostri inpressione ipsam fecimus roborari. Nulli igitur Hominum fas sit hanc nostre ordinationis paginam infringere. uel eidem ausu temerario contraire. 18) Huius rei testes sunt. Henricus abbas sancti Petri in Erphordia 19) cum suo conuentu. Cynradus abbas sancte pauline 20) cum suo conuentu. Ekehardus abbas de Reinhersbrunnin 21) cum suo conuentu. Cynradus prepositus sancte Marie. 22) Guntherus Decanus. 23) Gifilbertus Cantor cum toto conuentu eiusdem ecclesie. Cynradus prepositus sancti Augustinij 24) cum suo conuentu. Dietmarus prepositus novi operis 25) cum suo con-

- 17) Quam male hac in permutatione habitum sit Monasterium Ettersburgense, cui pro loco admodum etiam Nobilibus frequenti non nisi vicus infrequens et a solis agricolis inhabitatus dabatur, quis est, qui non videat? cui aequo eiusmodi calumnia stomachum non moueat?
- 18) Sine dubio ob euidentem, qua Monasterium adfecit iniuriam, tam leni vel potius nulla imprecationis formula usus est Æpiscopus.
- 19) Qui Henricus in locum Abbatis *Wiclonis* a. 1221. mortuū fuit suffectus, Chron. Sampetrin. ad h. a. ap. Menck. S. R. Sax. T. III. col. 250. anno 1250. autem ab Abbatia submotus, ibid. col. 263. Huius rei causam prodit Nic. de Syghen Chron. Thur. Mspt. ad h. a. *quod rariis in conuentu et nimis mundanus fuerit.*
- 20) h. e. *Paulinzell*, Monasterium Benedict. desolatum prope Arnstadium, de quo vid. Olear. Synt. rer. Thur. P. I. p. 286. de Falckenstein Chron. Thur. Lib. II. p. 1216.
- 21) Qui fuit septimus Abbas Reinhardsbronnensis ab a. 1215. vsque in a. 1238. idem ille, qui a. 1232. ob decimas Moguntino Landgrauii iussu denegatas in Capitulo Erfurtenfi virgis per triduum caedebatur, quam rem prolixè narrat Nic. de Syghen ad h. a. Vid. Monastic. Thur. p. 178.
- 22) nominatur inter Praepositos eccl. B. M. a de Falckenst. l. c. p. 989.
- 23) et hunc reperies inter Decanos eiusd. eccl. ap. eund. p. 991.
- 24) Huius Monasterii monachus fuit b. M. *Lutherus*. De eo videsis de Falckenstein l. c. p. 1108.
- 25) Parthenon adhuc Erfordiae superstes, de quo videas de Falckenst. l. c. p. 1125.

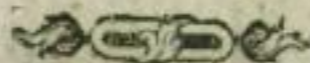

conventu. Dietmarus Decanus sancti Seueri 26) cum suo conventu. Cvnradus prepositus sancti Ciriacy. 27) Wilhelmus prepositus sancti Mauritij in Maguntia. 28) Arnoldus scolasticus sancti petri in Maguntia. 29) plebanj ciuitatis Erphordensis. Dittricus de omnibus sanctis. vlrucus de sancto Benedicto. Symon de sancto Georgio. Laici. Hartradus de Merinberc. 30) Reinhardus de Haginouuvi. 31) Henricus Vicedomini ascaphimburgenses. 32) Dittricus puer de Appoldi 33) cum suis cognatis. Henricus

C 3

de

- 26) nominatus in de Falckenstein Chron. cit. p. 1008.
- 27) Monasterium monialium, quod ab initio in loco, quem nunc ecclesia S. Seueri occupat, deinde in monte S. Gyriaci consistebat, post in montem S. Petri et demque in urbem migravit. de Falckenst. l. c. p. 1129.
- 28) De ecclesia collegiata S. Mauritii in vrbe Mogunt. videtis Ioann. S. R. Mogunt. Tom. II. p. 705. vbi et p. 708. extat integrum huius praepositi Wilhelmi documentum de a. 1224.
- 29) Ecclesiae collegiatae S. Petri Moguntinae, olim ante urbem, sed iam inde ab a. 939. in suburbium translatae ampliolem historiam sistit idem Ioann. l. c. p. 459. qui etiam inter eius scholasticos p. 502. hunc Arnoldum nominat.
- 30) Idem occurrit in dipl. Aepiscopi Sigfridi II. de a. 1209. et quidem *Comitis* elogio insignitus; fuit nihilominus tamen e Dynastarum ordine, quippe qui saepius quoque *Comites* laudabantur. de Guden. Cod. dipl. Vol. I. p. 413. et Indic. III. lit. f. Domini *de Merenberg* defecere a. 1328. eorumque Dynastia cessit Comitibus Nassouiensib. Bruzen la Martiniere Lex. geograph. T. VII. col. 1125.
- 31) hod. *Hanau*. Et Domini *Hanouienses* olim fuere Dynastae, donec a. 1429. ab Imp. *Sigismundo* in Comites cooptati: hodie certe Principum dignitate corruscarent, ni a. 1736. in *Io. Reinhardo* exaruisent.
- 32) hod. *Aschaffenburg*. Occurrit frequentius in Aep. Sigfridi II. diplomatibus cum cognomine de Rudenkeim. Guden. Cod. dipl. Vol. I. p. 951. De Vicedominorum officio vid. eund. p. 934. seq.
- 33) vid. not. 15) ad diploma II.

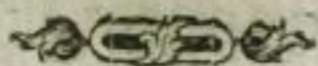
de Meldingin 34) et frater ejus. 35) Otto de Walesleibin. 36) Hartmannus. Gotscalcus, Dittricus. et alij quam plures tam clerici quam cives Erphordenses. Acta sunt hec Anno Incarnationis dominice. M. CC. XXvij. Xij. kalendarum Martij, Pontificatus nostri Anno XXVI. Regnante Romanorum Imperatore Friderico secundo. 37)

||
(L. S. 38)

Obfer-

- 34) hod. *Mellingen*, vicus Praefecturae Vinariens. Idem occurrit pluries cum titulo *Camerarii* ap. de Guden. l. c. p. 518. 519. 521. 523. et 524. Nobiles *de Meldingen* fuere ex eadem gente cum *Pincernis Appoldanis* et *Tautenburgis*, per dipl. ap. eund. p. 523. num. CCVIII. quod latuit Fridericum, Historiae Varila-Tautenburgicae scriptorem.
- 35) cui nomen fuit *Henrici*. de Guden. l. c. p. 521. 523. 524.
- 36) hod. *Walsleben*, vicus Erfurtensis Praefecturae Gispersleben.
- 37) Deest, uti in diplomate l. locus, ut et Notarii s. Cancellarii commemoratio, de quo in Obferuat. II.
- 38) Et huius Sigilli integritati nil plane deest. Quoad materiam est cereum mixtum et quidem secundi generis, quod explicat artis diplomaticae hoc tempore facile princeps, celeberr. Gatterer. in Elem. art. diplom. Vol. I. §. 336. quorum Volumen II. ut quantocius edat simulque immortalitatis monumentum compleat, enixissime rogamus senem de omni historia optime meritum. Hoc singulare videtur, quod etiam lancula sit cera rubra oblinita. Ceterum est monosphragiston nec vllum habet in parte auersa vestigium signi digitis vel alio modo impressi. Pendet a viginti quatuor filis sericis partim albis, partim rubris, partim psittacinis, ipsi diplomati in infima parte duplicato et bina vice inciso innexis. Inscriptio literalis sic se habet: † SIFRIDVS. DI. GRA. SCE. MAGVN-TINE. SEDIS ARCHIEPS. realis autem refert Æpiscopum eodem modo, quo comparet Æp. Henricus in Monast. Thur. p. 471. praeterquam quod in nostro Sigillo Æpiscopi caput tiara tectum eiusque libro, ut in diplomatis II. sigillo, benedictio sacerdotalis inscripta.

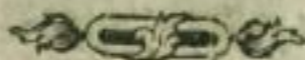
OBSERVATIO I.

De primi et secundi diplomatis conditore Adelberto Archiepiscopo
Moguntiaco.

Adelbertus, duorum priorum documentorum conditor, fuit primus huius nominis Archipraesul Moguntiacus. *Ruthardo* Archiepiscopo anno MCIX. mortuo designabatur in eius locum *Adelbertus*, 1) incertum, utrum libera capituli electione, an accedente aliquo *Henrici V.* Imp. coactu. Tunc enim Imperator omnes nervos in eo contendebat, ut potestatem, Episcopatus conferendi, patri suo a summis Pontificibus negatam recuperaret, 2) quam ob rem illum huic electioni certum statuisse modum a vero eo minus abluere videtur, quo magis constat, antea *Adelbertum* Imperatoris Cancellarium, quin immo *primum inter primos eius fuisse praecordiale consiliarium*, 3) *sine cuius consilio nil facere solebat*. 4) Quanto feruentius ante quam ad Archipraesulatum proueretur, stabat a partibus *Henrici V.* contra Pontificem *Paschalem*, ita, ut et ei auctor captiuitatis huic in ipsa Roma illatae exstiterit, 5) tanto perfidiosius postea egit aduersus *Henricum*, non modo ipsi ipse resistendo in iuribus imperatoriis contra sedem Romanam vindicandis, sed et alia Imperii membra pro viribus corrumpendo. 6) Quibus tandem lacesitus Imperator illum carcere triennali 7) in castro

- 1) Serrar. Rer. Mogunt. Lib. V. pag. 802. et ap. Ioann. in S. R. Mogunt. Tom. I. pag. 534.
- 2) vid. eruditiss. Schmidt, S. Caes. Maiestatis tabularii Viennensis custodem, in Hist. Germanor. Part. II. Lib. V. Cap. 7. p. 341.
- 3) Otto Frising. Chron. Lib. VII. Cap. 14. ap. Vrsif. S. R. G. Tom. I. pag. 147. edit. Wechel.
- 4) Conrad. Ursperg. ad a. 1112. p. m. 256. edit. Basil. de 1569.
- 5) Teste Otton. Frif. l. c.
- 6) Helmold. Chron. Slauor. Lib. I. Cap. 40. ap. Leibniz. in S. R. Brunf. Tom. II. p. 573.
- 7) Annal. Hildeshem. ad a. 1115. ap. Leibniz. l. c. T. I. p. 739.

19

castro *Trifelsa* 8) mancipavit, quo id civibus Moguntiacis ab Imperatore comitia a. MCXV. Moguntiae agente cum impetu et seditiose exoptulantibus liberatus est, 9) attamen datus de saniori vitae ratione obsidibus, 10) cuius rei monumentum adhuc superest in valvis aeneis aedis B. Virginis Moguntinae. 11) Sed nec posthaec a machinationibus contra *Henricum* conquevit (*) inque ultionem eo usque excanduit, ut *Burchardum* Abbatem Monasterii Petri Erfurtensis ob id, quod *Henricum* hospitio exceperat ceteraque habuerat, ab officio removerit, immo eadem de causa et ipsum monasterium magna bonorum parte privaverit iisque curiam Moguntiacam Erfurtensem locupletaverit. 12) Gliscebant eodem tempore discordiae *Henricum* inter ac Principes Comitesque Thuringiae super terris Comitis Vinariensis *Vlrici II.* anno MCXII sine prole mortui, quas ille fisco regio vindicare satagebat, hi vero ad consanguineos *Vlrici* pertinere acriter contendebant, 13) eum in modum, ut Imperatori vi et armis resisterent, quo in bello apprimè munitum castellum *Hornburg* a Caesareanis fuit destructum.

8) al. *Trisfels* s. *Treuels*, fuit olim castrum munitissimum Imperiale haud longe a Landau situm, secund. mappam geograph. totius Germaniae, quam exhibet Chronicon Gottwicens. Tom. prodr. P. II. sub litteris Fi. Conf. quoque Ioann. ad Serrar. l. c. p. 536.

9) Ursperg. ad a. 1115. p. m. 258.

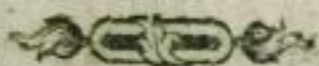
10) Conditiones huius liberationis silent omnes adhuc editi Chronographi, sed Guilielmus Wernherus Comes Zimberensis in Chronico suo Mogunt. MSpt. eas ad amissum recenset, quarum tamen recensum loci ratio non admittit.

11) Serrar. l. c. p. 812. et ap. Ioann. l. c. p. 547. Correctius extat hoc monument. ap. de Guden. in Cod. diplom. T. I. p. 117.

(*) conf. litteras Henrici V. ad clerum populumque Mogunt. ap. de Guden. l. c. p. 46.

12) Chron. S. Petri. Erford. MSpt. excitatum a Ioann. ad Serrar. l. c. p. 539. add. Erphurd. Variloquus ad a. 1112. ap. Menck. S. R. Sax. T. II. col. 476.

13) Annal. brev. Landgr. Thur. ad a. 1112. ap. Pistor. S. R. G. Tom. I. p. 1369. edit. Struv. et ap. Eccard. in Geneal. Sax. col. 348. Conrad. Ursperg. ad a. eund. p. m. 256.

ctum. 14) Hasce discordias probe alebat *Adelbertus* eoque proce-
res Thuringiae sibi deuincire studebat, donec anno MCXXI. Wir-
ceburgi pax solennis constituta. 15) Medio harum turbarum di-
ploma prius hic a nobis prolatum datum fuit absque loci mentione,
quem tamen, nisi nos omnia fallunt, ex testium subscriptione ali-
isque rebus circumstantibus coniectura haud difficulter assequemur.
Inter testes sunt *Reinhardus* Episcopus Halberstadiensis eiusdemque
ecclesiae clerici quam plurimi, quod non obscure arguere videtur,
diploma nostrum *Halberstadii* esse compositum; qui enim fieri alias
potuisset, vt tam multi ex clericis Halberstadiensibus illo conficien-
do interfuissent? Nec mirum cuiquam videatur, Archipraesulem
Adelbertum cum *Reinhardo* fuisse eumque visisse, dum hic aequae
ac ille contra Imperatorem stetit, 16) a quorum consortio nec
alieni fuere Comes Palatina *Gertrudis*, *Ludovicus*, Comes Thu-
ringiae, et *Wicbertus*, Comes Groicensis, inter testes memo-
rati. 17) Ad haec Comes *Wichmannus* Episc. *Reinhardo* cogna-
tione fuit coniunctus 18) et procul dubio eius partibus adhaesit,
vt igitur ex his non temere quisquam coniiciat, eodem tempore
Adelbertum, *Reinhardum*, *Gertrudem*, *Ludovicum*, *Wicbertum*,
Wichmannum aliosque Imperatori infensos de rebus suis inter se
consultasse. Sine dubio iniquus in Imperatorem animus est quo-
que in causa, cur Imperii eius hoc in diplomate nulla mentio in-
iecta, quod pro stilo eorum temporum fieri vtique debuisset. Ob
hoc *Adelberti* hospitium etiam factum esse videtur, vt Notarius
eius

14) Conrad. Vrsperg. ad a. 1113. p. m. 256. *Hornburg* est oppidum,
cui adiacet arx, in Principatu Halberstadiensi; cel. Busching. Geo-
graph. P. III. T. III. p. 3475.; haec arx fuit absque dubio muni-
tum illud castellum, de quo hic sermo. Add. Annal. Hildeshem.
ad h. a. l. c. p. 738.

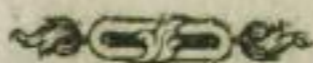
15) quam pluribus verbis commemorat Abb. Vrsperg. ad a. 1121. p. m.
264. seq.

16) Vrsperg. ad a. 1112. p. m. 256.

17) Vrsperg. ibid.

18) dipl. ap. Schoettg. et Kreyfig. in Diplomatiis et Scriptt. Rer. Germ.
Tom. II. p. 691.

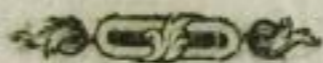
D

eius abfuerit ideoque diploma huius auctoritate careat, quanquam in huius rei causam vix inquirendum, quia plura huius Æpiscopi extant diplomata eodem defectu laborantia **). Forfan hic rerum Thuringicarum Saxonicarumque status perturbatissimus *Wichmannum*, cui de meliori luto finxerat præcordia Titan, demum commouit, vt omnibus terris et diuitiis posthabitis se totum vitæ monasticæ mancipauerit. Quod ad alterum diploma nunc editum attinet, illud anno MCXXIII. *Erfordiae* est conscriptum, hincque illo ipso tempore, quo *Adelbertus* amicitia in turbis anterioribus cum Thuringis contracta nimium confusus odiosissimam decimarum exactionem suscitabat, quam ob causam in monte *Treteburg* 19) viginti millia armatorum conuenere, Erfurtum, vbi tunc erat Archiepiscopus, expugnaturi, ni hic istam exactionem statim renunciaasset. 20) Reliqua vitæ Adelbertinae, quippe ad illustrationem diplomatum nostrorum nil conducentia, nos nunc non curamus, hoc vnicum addentes, eum fuisse ex gente Comitum *Sarapontanorum*, minime vero, quod olim creditum, ex familia Ducum *Lotharingiae*. 21) Prout ex huc vsque allatis satis superque patet, fuit adulator, perfidus, vindictæ cupidus, bonis alienis inhians, attamen astutus et audax, quam ob rem a Scriptore huius nostri temporis excellentissimo 22) non male cum *Thoma Becket*, Archiepiscopo Cantuariensi, comparatur, quicquid alii in
eius

***) vid. de Gudén. Cod. dipl. Vol. I. p. 43. 45. 63. 67. seqq.

- 19) locus inter *Gebesee* et *Tennstadium* fere medius, vbi Thuringi sæpius conuentus publicos celebrarunt. v. Lambert. Schaffnab. ad a. 1076. ap. Pistor. l. c. p. 360. conf. quoque Olear. Synt. rer. Thur. P. I. pag. 357.
- 20) Monach. Pegav. ad a. 1123. ap. Hofmann. S. R. Lusat. T. I. p. 27. Additt. ad Lambert. Schaffnab. ad a. eund. ap. Pistor. l. c. p. 427.
- 21) Serrar. rer. Mogunt. Lib. V. pag. 801. ad eumque Ioannis l. c. pag. 533.
- 22) iam laudatus cel. Schmidt in Hist. Germanor. Part. II. Lib. V. Cap. 7. p. 347. adde quoque, si placet, Vrsperg. ad a. 1116. in fin. p. m. 260.

eius honorem proferre nitantur. 23) De reliquo non est, cui longe inquiramus in causam, ob quam Imperatoris confirmationes piis his *Wichmanni* donationibus, alias omnino necessariae, non accesserunt, nam *Adelbertus* in primis in Thuringia ad libita propria res ecclesicas ordinabat, Imperatori scil. omnem circa eas potestatem denegans. 24) Obiit inquietus et turbulentus hic Archiepiscopus anno MCXXXVII. et in *Erbacensi* Cisterciensium monasterio ab ipso condito requiescit. 25)

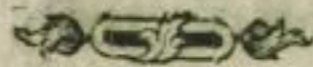
D 2

OB-

23) de Guden. Cod. dipl. T. I. p. 121. de Falckenstein Chron. Thur. Lib. II. p. 497. Comes Guil. Wernh. de Zimbern vitam Adelberti his verbis concludit: *Man sint geschryben, das einem seligen Priester von Got kunt gethan vnd geoffenbart worden sey, das dieser Ertzbischof ewigklich verdampft vnd verloren seyn solte, umb das er in der Keyf. Sache so vil Wytwen und Waxfen gemacht, sich auch mit prennen vnd andern freuelichen sachen zu gar vil vngiburlich, vnmiltiglich vnd streflich gegen den armen leuten gehalten.* Hanc visionem enodate narrat Nic. d. Syghen in Chron. Thur. Mspt. ad a. 1137.

24) Vrsperg. ad a. 1120. p. m. 263.

25) id quod testantur Casp. Brusch. in Epit. de omnib. Germ. Episcopis: in Gualteri s. potius Gruteri Chron. Chronicor. T. I. p. 756. Trithem. in Chron. Hirsaug. pag. 398. et 403. edit. Mabillon. et Comes Zimberen s. in Chron. Mog. Mspt. p. m. 66 b. quanquam monachi non citra ingratitudinis notam locum sepulturae ignorant. Ioann. ad Serrar. l. c. p. 549.

OBSERVATIO II.

De diplomatis tertii auctore, Sigfrido, Archipraefule Moguntino.

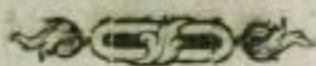
Sigfridus, tertii diplomatis conditor, est *secundus* huius nominis Archiepiscopus Moguntiacus. *Conrado I.* Archipraefule anno MCC. vita functo omnia capituli membra praeter tria eligebant *Lupoldum*, Episc. Wormatiensem, tria illa dissentientia autem hunc *Sigfridum*. 1) Quia vero illius electio praesente instiganteque Imperatore *Philippo* facta, ideo hic vsque in annum MCCVIII. quo *Philippus* Babenbergae infando scelere occisus, ad Archipraefulatus administrationem peruenire haud potuit, sed exsul Romae atque alibi vixit, donec auxilio *Ottonis IV.* Imp. ipsi contra *Lupoldum* fauentis, in Archiepiscopatum *anno* modo memorato introductus. 2) Semper tamen, quod et in diplomate nostro factum, annos Pontificatus sui a tempore electionis suae computauit. Nec hic *Adelberto I.* fuit absimilis in eo, quod illum, cui ob Archiepiscopatum vere obtentum plurimum debebat, postea inimice insectabatur; ipse enim fulmen excommunicationis, quod *Innocentius III.* in *Ottonem*, Jura et possessiones Imperii vindicantem 3), vibrauerat, in omni Germania disseminauit, quid? quod *Premislaum II.* Regem Bohemiae, *Hermannum*, Thuringiae Comitem prouincialem, aliosque, vt *Fridericum*, *Henrici VI.* filium, Imperatorem *Ottonis* loco crearent, instigauit. 4) Neque *Adelberto* *Sigfridus* minus fuit fallax, cuius rei testimonium vel ipsae perhibent eius litterae a nobis productae; etenim quis non videt fallaciam, cuius vsu conuentum Ettersburgensem in fauorem *Conradi*
Praepo-

1) Abb. Vrsperg. ad a. 1191. p. m. 309.

2) Godefrid. Colon. ad a. 1208. ap. Freher. S. R. G. T. I. p. 378. edit. Struv.

3) Matth. Paris. p. 160. edit. Lond. de a. 1640. Conf. quoque celeb. Schmidt Hist. Germanor. P. II. p. 631.

4) Godefrid. Colon. ad a. 1211. ap. Freher. l. c. p. 381.

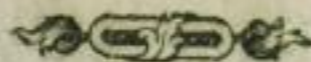

Praepositi Erfurtensis sub velamento iustitiae iure suo defraudavit? Quoad familiam fuit ex gente Baronum *ab Eppenstein*. 5) De anno mortis eius non inter omnes praesertim recentiores constat, sunt, qui eam in annum MCCXXV. ponunt 6) alii in annum MCCXXX. collocant, 7) sed adsunt rationes quam plurimae posteriorem sententiam extra omnem dubitationis aleam ponentes, 8) quibus et hoc nostrum diploma, quippe anno MCCXXVII. ab eo conscriptum, iure meritoque accedit. *Erfordiae* mortuum ibique in ecclesia B. Mariae terrae mandatum, immo et ipsi monumentum positum esse volunt quam plurimi, 9) sed et in eo parem cum *Adelberto* sortem experitur *Sigfridus*, quod hodie locus huius sepulcri vel epitaphii aequae ignoratur. 10) Ceterum hoc quoque diploma tacet locum, quo exaratum, ac non minus, ac in *Adelbertino* priori, eum facillimo negotio possumus coniecere ex testibus subscriptis atque aliis rebus, quae circumstant. Nam praesentes laudantur *Henricus* Abbas S. Petri in Erfurt cum suo conuentu, *Conradus* Abbas S. Paulinae cum suo conuentu, *Conradus* Praepositus S. Mariae, (idem scilicet, cui cum *Vlrico* Praeposito in *Ettersburg* lis fuit de ecclesia *Appoldana*) *Guntherus* Decanus eiusdem, *Gisilbertus* Cantor eiusdem cum toto conuentu eiusd. ecclesiae et multi alii Clerici Erfurtenses, nec non plures ex ciuibus Erfurtensibus, qui tanta in frequentia vix extra *Erfurtum* conuenire potuerunt. Adfuere quidem praeter huius vrbis incolas *Ekehardus* Abb. *Reinhardisbornensis* cum suo conuentu, et *Conradus* Abb. S. Paulinae, vt et

D 3

Wil-

- 5) Serrar. l. c. Lib. V. p. 829. et ap. Ioann. l. c. p. 582.
- 6) Trithem. in Chron. Hirsaug. p. 535. Serrar. l. c. p. 833. et ap. Joann. p. 592. aliique.
- 7) Brusck. l. c. p. 760.
- 8) quas videsis ap. Ioann. ad Serrar. l. c.
- 9) Trithemius l. c. Brusck. l. c. Latom. Catal. Æpisc. Mogunt. ap. Menck. S. R. Sax. T. III. col. 515. Guil. Wernh. Com. de Zimbern l. c. fol. 102. atque alii.
- 10) Guden. Hist. Erfurt. Lib. I. §. 17. p. 46. et ap. Ioann. S. R. Mogunt. Tom. nov. p. 153.

Wilhelmus Praepositus S. Mauritii in Moguntia, atque *Arnoldus* Scholasticus S. Petri in Moguntia; quod autem ad illos, forte reuerentiae causa Archiepiscopo Erfordiae commoranti cum conuentibus suis praesto fuere, monasteriis eorum non longius duobus vel tribus milliaribus ab Erfordia sitis, hi vero absque dubio fuere ex comitatu Archipraefulis. Hinc diploma nostrum Sigfridianum in ipsa ciuitate *Erfurt* esse conditum adseuerantes, a vero vix aberabimus. Confirmat hanc nostram sententiam Chronicon Sampetrinum Erfurtense 11) ad an. MCCXXVII. scribens: *Hoc etiam anno in Passione Domini sacerdos quidam Erfordiam veniens atque benedicendi et curandi oculos gratiam se habere dicens, petiuit a Moguntino ibidem tunc existente licentiam &c.* De reliquo hic Aepiscopus non nisi raro Notariorum ope in condendis diplomatibus vsus est, 12) quamquam iis non caruerit, 13) vt igitur diploma nostrum hac in parte cum quamplurimis Sigfridianis conueniat.

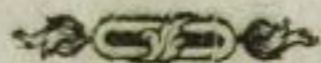
OBSER-

11) ap. Menek. S. R. Sax. T. III. col. 253. Eadem quoque profert Nic. de Syghen ad eund. a.

12) v. de Gudén. Cod. dipl. Vol. I. p. 413. 415. 425. 430. seqq.

13) conf. eiusd. Syllog. Diplomatar. p. 508.

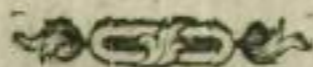

OBSERVATIO III.

De Comite Wichmanno, Monasteriorum Kaldenbornensis et Etters-
burgensis fundatore.

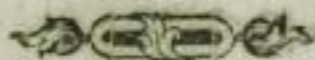
Comitem *Wichmannum*, qui ansam dedit prioribus duobus diplomatis a nobis productis, esse eundem, qui vna cum vxore *Cunigunda*, *Ludouici* Comitis Thuringiae, vulgo *Saltatoris* dicti, filia, coenobium Kaldenbornense haud procul a Sangerhusa Thuringiae oppido quondam situm fundauit, 1) rationes sequentes euincere videntur. *Primo* hic noster Comes eodem cum fundatore Kaldenbornensi vtitur nomine, ad quod eo magis respiciendum, quo infrequentius hoc nomen mediæ aevi temporibus occurrit; *deinde* noster eodem vixit tempore, quo Kaldenbornensis, dum ambo monasteria et Kaldenbornense et Ettersburgense fere eodem tempore, illud videlicet anno MCXX. 2) hoc a. MCXXI. 3) condidit; *postremo* et Kaldenbornensis et Ettersburgensis conditores posthabitis omnibus terris et diuitiis vitae religiosae sese mancipauerunt. 4) Noli ea de re dubitare, quoniam *Wichmannus*, conditor Kaldenborn-

- 1) Annal. brev. Thuring. ap. Eccard. in Geneal. Sax. col. 347. add. praef. ad Cod. diplom. Kaldenborn. ap. Schoettg. et Kreyfig. in Diplom. et Scriptt. Hist. Germ. Tom. II. p. 689. vt et Leuckfeld. Antiqq. Katelenburg.
- 2) vi diplom. ap. Schoettg. et Kreyf. l. c. pag. 690. 691.
- 3) vi diplom. secundi a nobis producti.
- 4) De fundatore Kaldenbornensi hoc innuunt verba diplomatis ap. Schoettg. et Kreyf. l. c. p. 690. sequentia: *His omnibus oblatis idem vir nobilis dignius adhuc, immo holocaustum Domino dulcissimum, semetipsum obtulit &c.* de nostro Wichmanno idem haec produnt diplomatis nostri de anno MCXIX. verba: *Qui diuina misericordiae ad apostolicae sanctitatis vitam promotus in religiosorum virorum ecclesiae factus est regularis canonicus &c.* quibuscum conspirant, quae habet secundum diploma nostrum anni MCXXIII. *C. Wichmannus ante conuersionis suae tempora &c. item: cum iam conuersionis habitum suscepisset. &c.*

bornensis monasterii audit interdum *Comes Saxoniae*, 5) contra autem fundator coenobii Ettersburgensis secundum diploma nostrum de anno MCXIX. fuit *Comes in partibus Thuringiae*; patet enim ex ipsis documentis Kaldenbornensibus, illi quoque hisce in oris Thuringicis insignes fuisse possessiones. Sic contulit ecclesiae Kaldenbornensi praedia in vtraque prouincia, tam Saxoniae, quam Thuringiae sita, quorum posteriorum v. g. *Suegerstedt* hod. *Schwerstedt*, et *Taubeche* hod. *Taubach* nominasse nunc sufficiat; 6) qui immo ipse tanquam Comes praesedit tribunali in *Botelstede* hod. *Buttelstaedt*, vbi vnum ex quatuor iudiciis prouincialibus Thuringicis, iudicio generali Mittelhusano parentibus, erat constitutum. 7) *Wichmanni* huius genus eruditos circa illud in varias euntes sententias valde huc vsque exercuit. Sunt, qui eum Comitem *Nordheimensem* venditant, 8) alii Comitem *Orlamundanum* perhibent, 9) quorum aliqui *Vlricum II.* Orlamundanum ipsi *patrem*, 10) eundem aliqui ipsi *fratrem* 11) constituunt. De Nordheimensi eius origine non est quod multa faciamus verba, dum nullo nititur testimonio: ad haec *Wichmannus* non *Gerone*, quod

- 5) hoc eum elogio maectat Monach. Reinhardifont. ap. Pistor. S. R. G. T. I. p. 1368. et ap. Eccard. l. c. col. 347.
- 6) Schoettg. et Kreyf. l. c. p. 690.
- 7) Legenda Bonifacii ap. Menck. S. R. Sax. T. I. p. 850. addas quoque, si placet, Dni de Hellfeld, Assessoris in Regimine Ifenac. Specimen Historiae Jurisdictionis territorial. et curiar. prouinc. Saxoniae Sect. I. §. 18: vbi tamen huic Legendae iusto maiorem tribuit aetatem, de qua vid. Tenzel. Supplem. II. ad Sagittar. Hist. Gothan. p. 10. et 371.
- 8) Auctor Thuringiae sacrae p. 302.
- 9) Io. Winnigst. in Chron. Halberst. ap. Abel. in collect. quorund. Chronicor. ineditor. pag. 103. Spangenberg in Chron. Sax. ad a. 1113. et 1114. p. 352. et 355. Luc. in Oeco Comit. Imp. p. 369. Confil. aul. Sax. Vinar. et Archiuar. Zollmann aliique.
- 10) Leuber. in Catal. Regg. Elector. &c. ap. Menck. S. R. S. T. III. col. 1831. Hoen. in disquis. armor. et gent. Sax. Tab. geneal. ad pag. 46. Schlegel. de num. Goth. p. 194.
- 11) Loeber. de Burggrav. Orlamund. fol. XIVb.

quod isti sententiae fauentes volunt, sed *Bernone* patre vsus est, quin ipse ille *Gero* ad Comites Nordheimenses nequidem pertinet 12). At origini Orlamundanae fauere videntur tam inscriptio epitaphii Wigmanniani, prout in *Io. Esocis* libro copiali documentorum Kaltenbornensium et ex eo in *Schoettgenii* et *Kreyffigii* Diplomatiis et Scriptorib. Hist. Germ. 13) conspicitur, quam versus, qui secundum veterem schedulam Archiui Vinariensis olim in Aede Ettersburgensi armis Orlamundanis fuere subtexti, sequentes:

Orlamundt Comitis Wichmanni insignia sunt haec

Qui claram hanc aedem funditus instituit,

Prouida quam lapsam Bernardi cura Ioannis

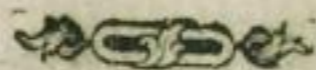
Praepositi instaurat, quod noua plura docent.

Vix autem praesidii quid inuenient in his monumentis ortus *Wichmanni* ex Orlamundanis fautores, quia ambo sunt iunioris originis, quam videntur. Nam quoad inscriptionem epitaphii, hoc de Orlamundana *Wichmanni* origine ne hilum quidem continet, vt igitur illa sit merum inuentum compilatoris diplomatiis Kaltenbornensis, *Io. scil. Esocis*, seculi decimi sexti hominis 14); quod autem attinet ad versus istos, quos fouit quondam aedes Ettersburgensis, illorum aetatem a *Wichmanno* remotiorem arguit denominatio *Orlamundi Comitis*, siquidem hoc nomine ante Comitem *Hermannum I.* ex Orlamundanis nemo utebatur, de quo nobis quidem ex copia documentorum Orlamundanor. in Tabulario Ducali, cui praesumus, reperiundorum satis superque constat; quid? quod *Ioannes Bernardi*, qui aedis restaurator in istis versibus laudatur, Praepositorum Ettersburgensium fuit vltimus, vt igitur eorum aetas in finem seculi XV. vel initium seculi XVI. incidat. Restat, vt demonstrarem, *Wichmannum* neque *Vlrici II.*

12) Harenberg. Hist. Gandersheim. p. 1462.

13) Tom. II. p. 689.

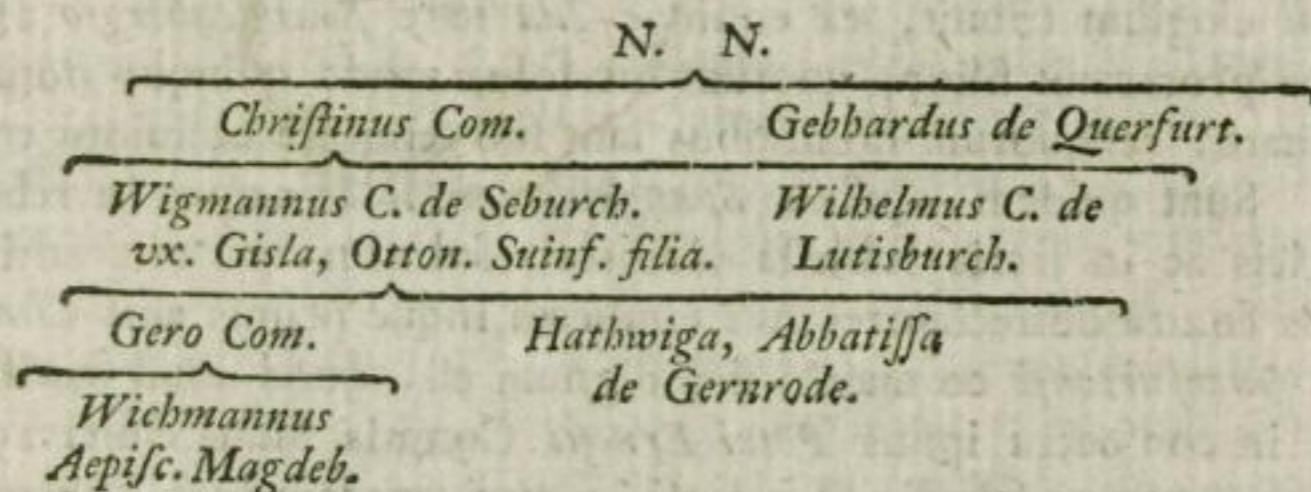
14) vid. praef. ad diplom. Kaltenb. ap. Schoettg. et Kreyff. loc. cit.

rici II. filium, neque eius fratrem esse potuisse; sed hac in re otium nobis facit ill. *Laubnius*, Consiliar. aul. Saxo-Electoralis, qui idem in doctissima commentatione 15) ante annos viginti edita iamiam praestitit. Ad verum *Wichmanni* genus propius accessit *D. Christ. Henr. Heydenreich*, Consil. quondam aul. Ducis Meclenb. Suerinens. qui in schediasmate, quod nunc in Bibliothecae huius loci Ducalis scriniis servatur, probare est annixus, illum fuisse *Comitem Seburgicum*. Magna opusculi huius perlustrandi libido olim incessit, quem honoris causa nomino, cel. *Laubnium* et forsitan alios 16); ante quam diplomatarium Kaltenbornense, cuius saepius meminimus, a *Schoettgenio* et *Kreysigio* editum, erat omnino scriptum illud Heydenreichianum, quippe variis anecdotis refer- tum, non parvi momenti, hodie autem non est, cur prelo man- detur, postquam ea diplomata in omnium manibus versantur. Ut breui dicam, quo eius sententia collineet, vindicat *Wichmannum* domui Seburgicae, cui sedes fuerit in Castro ditionis Mansfeldicae prope *Lacum dulcem*, Halam Magdeb. inter atque Islebiam 17), quia 1) nomen *Wichmanni* quoque aliis Comitibus hac ex domo competierit 18), 2) *Wichmannus* noster circa *Seburgum* praedia possederit 19), 3) necesse sit, ut *Geroni*, cuius sepulturam cura- vit 20), agnationis aut cognationis vinculo fuerit coniunctus, et denique 4) ex eo, quod *Paul. Langius* 21) *Vdonem* II. Episco- pum Numburg. ex sorore nepotem dicat *Vdonis* I. itidem Episcopi Numb. sequi videatur, ut iste *Wichmanno* et *Cunigunda* Thurin- gica fuerit prognatus. Quid ex his verum, vel minus, post de- nota-

- 15) cui titulus: *De Wigmanno, conditore monasterii Caldenborn, Co- mite nec Orlamundano, nec Vinariensi*. Jen. 1762. 4.
 16) vid. praef. ad. Diplom. Kaltenb. cit.
 17) v. cel. Büsching. Geograph. Part. III. Tom. II. p. 3105. edit. prim. Nouam Geograph. polit. et itinerar. Tom. VI. p. 1272.
 18) vid. Annal. Sax. in Eccardi Corp. med. aev. T. I. col. 464.
 19) id quod patet ex dipl. ap. Schoettg. et Kreysf. l. c. p. 690.
 20) ibid. pag. 689.
 21) in Chron. Numburg. ap. Menck. S. R. Sax. Tom. II. col. 26.

notabimus quam nostram de *Wichmanni* genere sententiam propo-
suerimus. Occurrit quidem in *Annalista Saxone* 22) ad a. 1036.
Wigmannus Comes de Seburch, cui Marchionis *Ottonis* Suinfur-
tensis filia *Gisla* 23) matrimonio fuit coniuncta: sed hunc esse
eundem cum nostro *Wichmanno* nec temporis fert ratio, nec pa-
rentum discrepantia permittit: *Annalista* enim *Wichmanno* suo
assignat patrem *Christinum* Comitem, noster autem patre usus est
Bernone Comite 24). Non abs re erit, hic schema genealogicum
ex iis, quae *Annalista* de genere istius *Wichmanni* profert, con-
ficere:

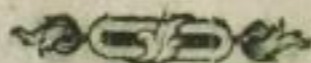

Geronis hic memorati vxorem prodit *appendix Chronici Montis
sereni* 25), fuit nimirum filia *Thimonis* Com. Wettinensis atque
Idae Nordheimensis, soror *Conradi M.* Misniae Marchionis.
Gerone mortuo secundis nuptiis iuncta fuit cuidam *Comiti de Ba-
varia*, nomine *Ludouico*. Ut altius hac in genealogia progredi
possimus, in subsidium vocandus est *Chronographus Saxo* 26),
qui ad a. 1011. *S. Brunonis* genealogiam sistit hoc modo:

E 2

Bruno

- 22) ap. Eccard. Corp. med. aev. I. c.
23) immo potius *Gislae* sororem *Bertham* *Wichmanno* fuisse nuptam ra-
tionibus haud ficulneis euicit Lenz. in Hist. diplom. Magdeb. p. 132.
24) vi diplomatis Kaltenb. d. a. 1120. ap. Schoettg. et Kreyfig. Tom. II.
pag. 691.
25) ap. Hoffmann. in S. R. Lusat. Tom. IV. p. 105.
26) ap. Leibnitz. in Access. hist. Tom. I. p. 221.

Bruno,

ux. Ida.

S. Bruno, Prutenor.
apostolus et martyr.

Gebehardus.

Burcard.

Ida.

Gebehardus

Gebehardus.

Conradus
Aepisc. Magdeb.

Lotharius Imp.

Bruno, pater S. Brunonis, cui *Ditmarus Mersleb.* 27) *Senioris* egregii elogium tribuit, ex coniuge *Ida* teste *Spangenbergio* 28) multos procreavit filios, quorum hic solummodo quinque potuit nominare, reliquorum nominibus iam suo tempore obliuioni traditis. Sunt quidem, quibus *Spangenbergii* fides aequae in rebus historicis ac in sacris sublesta videatur, sed non vna vice saltem in illis contra obtrectatores fuit vindicata inque primis eius *Chronicon Querfurtense* eo maiori fide dignum est, quod illud auxilio atque in conspectu ipsius *Petri Ernesti* Comitis Mansfeldici 29) ex documentis et schedis Querfurti in turri quadam hinc illincque dispersis et tunc iam obesis vixque legibilibus magna diligentia ac sinceritate 30) composuit. Quae cum ita sint, nulli dubitamus, quin *Berno, Wichmanni* nostri pater, vnus fuerit ex his istius *Senioris egregii Brunonis* filiis, quippe cui nostrae coniecturae fauet non temporis solummodo ratio, sed et ipsum *Bernonis* nomen genti Querfurticae admodum commune 31), si quidem *Bern* idem est, ac *Brun*, et vtrumque, illud dialecto Francica, hoc Anglosaxonica, thoracem vel loricam 32), metonymice autem militem

27) in Chron. Lib. VI. ap. Leibnitz. S. R. Brunf. T. I. p. 398.

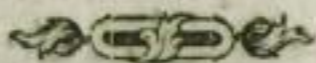
28) in Chron. Querfurt. Lib. II. Cap. 7. p. 118.

29) vid. dedicat. Chron. Querfurt.

30) conf. eiusd. Chron. Lib. IV. Cap. 80. p. 480.

31) Spangemb. l. c. p. 472.

32) Wachter. Glossar. Germ. col. 220.

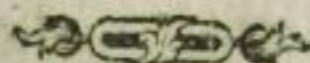

Item s. virum fortem denotat 33). Roborant porro hancce de *Wichmanni* genere sententiam quamplurima praedia, quae in Ditione Querfurtensi possedit et Ecclesiae Kaltenbornensi tradidit 34); quid? quod secundum eam consanguinitas nostri *Wichmanni* cum Comite *Gerone*, cuius sepulturam curauit 35), explicatu est facillima, dum hoc modo illius hic fuit ex patruo *Christino* patruelis, lineae, uti *ICti* loqui amant, inaequalis. Nec ut ab hac sententia recedamus nos mouet, quod secundum *Petri Langii* supra excitati testimonium *Vdo II.* Episcopus Numb. *Vdonem I.* itidem Numb. Episcopum, *Ludouici Salii* Com. Thuringiae filium et *Cunigundis*, coniugis *Wichmanni*, fratrem, compellauit auunculum suum 36), atque eodem *Langio* teste *Wichmannus* Episcopus Magdeb. *Wichmanni* Comitis de Seburg filius, eundem *Vdonem II.* nominauit suum consanguineum 37), quae duae compellationes iam laudato *Heidenreichio* satis arguere videbantur, *Vdonem II.* fuisse *Cunegundis*, *Wichmanni* nostri coniugis, filium, proque eius consanguinitate cum *Wichmanno* Episcopo fuisse quoque cum patre ex gente *Seburgica*; concidunt enim haec omnia quanquam satis ingeniose excogitata per documentum nunc a nobis

E 3

pro-

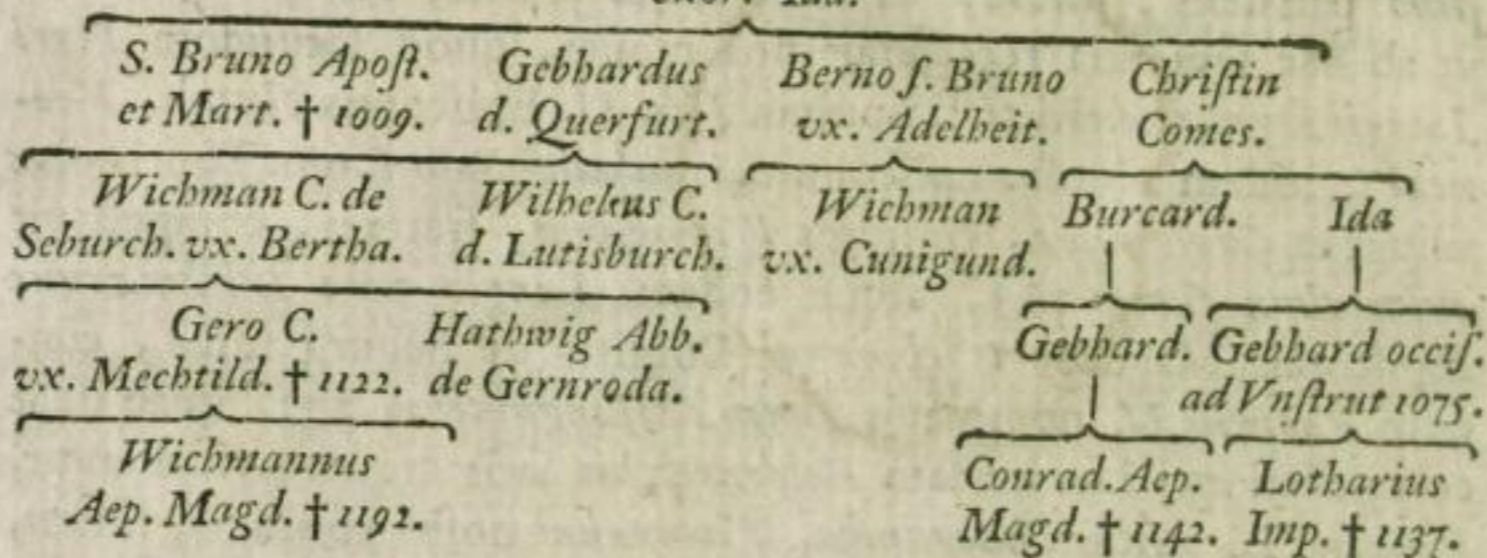
- 33) conf. quoque *Eccard. Geneal. Sax. col. 18.*
- 34) *Schoettg. et Kreyfig. l. c. p. 690.* vbi in recensu praedior. occurrunt: *Neumburgk* hod. *Beyern-Naumburg*, *Helpede* hod. *Helffte*, *Panekendorp*, hod. *Beuckendorf*, *Rotersdorp* hod. *Rottelsdorf*, *Asfleue* hod. *Aseleben*, *Luteckendorp* hod. *Lütgendorf*, quin et ipsum *Querenuorde* s. *Querfurtum*. Noli putare quaedam horum locorum, quia hodie ad Querfurtensem Dynastiam non referuntur, etiam tunc ad eam non pertinuisse, loegius enim olim quam nunc patuit haec Dynastia. *Spangenberg. l. c. Lib. IV. C. 84. p. 488.*
- 35) iid. l. c. pag. 690.
- 36) immo hodie ipsum, quo hoc factum, diploma *Vdonis II.* est editum extatque ap. *Schoettg. et Kreyf. Tom. II. p. 427.* ut igitur *Pauli Langii*, seculi decimi sexti scriptoris, ficulneo testimonio hac in re non amplius sit opus.
- 37) et hoc *Wichmanni* Episcopi diploma hodie in omnium manibus versatur extans ap. eosd. l. c. p. 431.

prolatum de anno MCXIX. in quo *Adelbertus* Æpisc. de *Wichmanno* nostro, eum *terrenae hereditatis prole esse destitutum*, praedicat. Quae huc vsque protulimus, nos ad sequentem seriem genealogicam nectendam inducunt:

Bruno, Senior egregius.

uxor. *Ida.*

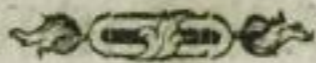

Statuimus igitur, *Wichmannum* nostrum fuisse quidem ex perantiqua *Dynastiarum Querfurtensium* prosapia ortum, qui *Dynastae* quandoque etiam *Comitum* titulo utebantur 38), sed ut eum *Comitem Seburgicum* praedicemus, nec temporis ratio permittit eo, quod ambo *Wichmanni*, ille de *Seburch* hicque noster, aetate fuere pares, dum ille filium *Geronem*, a. 1122. in vigesimo quinto aetatis anno mortuum 39), a. 1097. virilem aetatem agens genuit, quo tempore et noster *Wichmannus*, quippe secundum diplomata nostra iam a. 1119. relicto seculo regularis Canonicus factus, itidem virilem egit aetatem, nec aliae, quae circumstant, res facile admittere videntur. Nam nullibi alius praeter unicum *Wichmannum*, *Geronis* patrem et *Wichmanni* Archipraesulis *Magdeb.* auum, titulo *Comitis de Seburch* insignitur, ne ipse quidem *Gero*, quod nobis quidem indicio esse videtur, hanc appellationem non gentis seu stirpis cuiusdam, sed ipsius *Wichmanni* fuisse propriam, quam ei aedi-

38) Spangenberg. Chron. Querfurt. in prooem. ad Lib. 11. p. 105.

39) vi Epitaphii ap. Schoettg. et Kreyfig. l. c. p. 690.

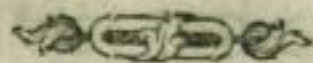
aedificatio castr*i Seburgici* 40) vel sedes in eo eodem modo, quo eius fratri *Wilhelmo Comitis de Lutisburch* nomen ob exstructionem Castr*i Lutisburch* vel habitationem in eo fuit inditum 41), conciliauerat, posteaque cum eo exspirauit. Errauit igitur *Heydenreichius* caeteroquin sagacissimus, *Wichmannum* nostrum pro Comite Seburgico venditando, eique improli filium *Vdonem II.* Episcopum Nuemburgensem affingendo. Quod autem ad hunc *Vdonem* attinet, fuit dubio procul *Vdonis I.* Numb. Episcopi nepos ex sorore *Coecilia*, secunda vel tertia *Ludouici Salii*, Com. Thur. filia, *Gerlaco* Comiti *de Wildensee* in matrimonium sociata 42), quia tam *Cunigundis*, *Wichmanni* coniunx, quam *Adelheidis*, *Vtrico* Comiti *Wimariensi* infelici coniugio iuncta, prole caruerunt, nec quicquam de alia *Vdonis I.* Episc. Numb. sorore praeter has tres nominatas constat 43). Antequam missum facimus *Wichmannum*, quomodo tam multarum ecclesiarum in Thuringia patronus vel aduocatus factus? ac generatim, qua ratione, tanquam *Querfurtensis* dynasta s. comes, terris et latifundiis media in Thuringia auctus fuerit? paucis videtur disquirendum. Responso foret in promptu, si ad *Wichmanni* vxorem, *Cunigundam*, *Ludouici Salii*, Comitis Thuringiae, filiam, confugere vellemus. Sed *Ludouici Salii* facultates, prout tunc erant, eiusque proles numerosa tam largam dotem *Cunegundis* non admittere videntur. Accedit, quod illa ob matrimonii *Wichmanniani* sterilitatem repetitioni gentis *Ludouicianae* fuisset obnoxia. Haec meditati longe
alia

40) vid. supra not. 17)

41) vid. Spangenb. l. c. Lib. II. Cap. 22. p. 164. vbi memorat, hanc arcem *Lotharii Imp.* tempore collapsam hunc refecisse. Si mappae geographicae Comitatus *Mansfeldici Schenkianae* fides habenda, hodiernum restant quaedam eiusdem arcis rudera in monte *Lothariusberg* dicto, medio inter *Querfurtum* atque *Allstadium*.

42) *Annal. brev. ap. Eccard. in Geneal. Sax. col. 347. et Hist. plen. ap. eund. l. c. col. 357.*

43) Secundum haec corrigendus quoque *Eccardus* in *Geneal. Sax. col. 327. et 339.*

alia mihi in mentem venit coniectura, quam in historia medii aevi me versatioribus aequi bonique consulant. De *Adelheide, Ottonis Vinariensis*, Marchionis Misniae et terrae orientalis a. 1067. mortui 44), filia certo certius constat, eam bis nupsisse, prima vice *Adelberto de Ballenstedt*, cui genuit *Ottonem*, qui patri successit in Comitatu, et *Sigfridum*, qui vitrici beneficio factus est Comes Rheni Palatinus 45), secunda vice nupsit *Henrico de Lacu*, Comiti Palatino Rheni 46). Genealogi recentiores 47) illi etiam tertium maritum, et quidem inter *Adelbertum* et *Henricum* medium assignant, *Hermannum* nimir. *Lucemburgensem*, *Henrici IV.* Imp. aduersarium, vulgo *alii regulum* dictum, quocum *Ottonem* Rineccensem Palatinum et *Hermannum* Comitem Salmensem fertur procreasse: cuius rei testem producit superioris seculi scriptorem 48), qui utique asseuerat, se ex documentis ecclesiae Lintburgensis perspexisse, quod Palatina *Adelheidis*, praesente et consentiente filio *Sigfrido*, pro anima coniugis *Hermanni* eidem ecclesiae quaedam praedia tradiderit. Tunc nomina litteris tantummodo initialibus, saltem abbreviationibus non raro ambiguus esse expressa, ii norunt, qui diplomatibus perlustrandis operam navant haud proletariam. Itaque perfacile iste testis, a cuius autopsya omnis pendet rei veritas, nudum *H.* vel abbreviationem *Hnr.* misere scriptam pro *Hermanni* nomine legit, cum *Henricus* legere debuisset. Ea in re commisit alium errorem, quem et *Tolnerus* secutus est 49), *Sigfridum* Palatinum, qui *Adelberto* Ballenst. patre certo

44) Lambert. Schaffnab. ad a. 1067. ap. Pistor. S. R. G. T. I. p. 337.

45) Annal. Sax. ad a. 1062. ap. Eccard. Corp. med. aev. T. I. col. 493.

46) Id. ad a. 1100. ap. Ecc. l. c. col. 589. cf. Eccard. Geneal. Sax. col. 507.

47) Tolner. in perraris Additt. ad Hist. Pal. p. 20. Koeler. in famil. Lucemburg. Tab. II. p. 12. n. 3. Lenz. in Disquisit. hist. geneal. P. II. ad Tab. XXX. §. 21. seq. Id. in Beckmanno enucl. p. m. 31. ed. in 4. a Finsterwald in Germ. princ. illustrat. de Domo Palat. p. 794. seq. Rev. ab Hontheim in Hist. Trev. T. I. p. 451. n. a.)

48) Brower. Annal. Treuir. T. I. p. 572. T. II. p. 10.

49) in Additionib. l. c.

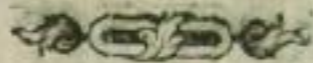

certo certius usus est, pro *Hermanni* Lucemburgici filio venditando, quam ob rem eum et in aliis errasse, vero haud absimile videtur. Quod si vero secundum eius narrationem *Adelheidis* piam istam donationem in honorem *Hermanni* Lucemb. celebrasset, nonne multo magis *Ottonem* Palatinum vel *Hermannum* Salmensem, quos cum illo genuerat, quam *Sigfridum* Palat. ad eam fuisset accessitura? Neque satis perspicio, quomodo *Adelheidis* Vinariensis, vidua *Henrici de Lacu*, Limburgum ad Lahnam peruenerit ibique habitauerit? Hinc veritati longe conuenientius esse videtur, istam *Adelheidim* donatricem non fuisse *Henrici de Lacu* viduam, sed *Adelheidim Cleeburgicam*, natam Palatinam Tubingensem, cui quoque fuit filius nomine *Sigfridus* 50). Attamen non refragatur nuptiis *Adelheidis* Vinariensis intermediis; nobis quidem verisimile videtur, eam secunda vice *Bernoni*, *Wichmanni* nostri patri, matrimonio iunctam fuisse, *Wichmanni* enim matri idem fuisse nomen, supra iam satis probauimus. Primus eius maritus, *Adelbertus* Ballenstadiensis, occisus est circa a. 1064. 51) quo autem anno *Henrico de Lacu* nupserit, certo quidem non constat, at id saltem ante a. 1080. non est factum 52). Status Germaniae tunc sub *Henrico IV.* fuit perturbatissimus, praecipue in Saxonia, vbi proceres ab Imperatore iteratis vicibus bello petebantur, isti vero masculis resistebant. Quid igitur sibi & filiolis suis inter has turbas consultius duxerit *Adelheidis* vidua, vtrum viduitatem, an ulterius matrimonium cum *Bernone* vicino, Comite seu Dynasta Querfurtensi, qui ipsam filiolosque contra iniurias Caesareanorum aliorumque tueri poterat? Quae si ita sint, facile erit explicatu, quomodo *Wichmannus* tam praeclara praedia, vt decem et plurimum eccle-

50) Crollii Addit. I. ad seriem Comitum Palat. illustratam p. 121.

51) vid. Annal. Sax. ad a. 1062. ap. Eccard. in Corp. med. aev. T. I. col. 493. Chronograph. Sax. ad a. 1118. ap. Leibniz. Access. hist. T. I. p. 285. add. Lenzii Beckmann. enucl. p. m. 30.

52) Tolner. Hist. Pal. Cap. XI. p. 281.

ecclesiarum aduocatum et patronum agere potuerit, his in oris, immo et in ipso pago *Orla* 53) consecutus sit: nam *Adelheidis* fuit coheres *Vlrici II.* Orlamundanor. seu potius Vinariensium Comitum ultimi, anno 1112. defuncti. Haec est coniectura nostra de *Wichmanni* acquisitione terrarum hac in regione et in pago *Orla*, quam tamen nemini obtrudimus, sed peritioribus examinandam commendamus.

OBSERVATIO IV.

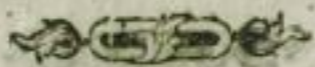
De Monasterio in Eydersburg s. Ettersburgensi.

Diplomata nostra, secundum et tertium, Monasterii Ettersburgensis faciunt mentionem, cuius quia hominum memoria fere prorsus excidit, ex iis, quae de eo in Archiuo Ducali reperire potui, historiolum iisdem diplomatibus subnectere eaque illud ab obliuione vindicare non incongruum fore duxi.

Situm illud fuit in hodierno vico *Ettersburg*, qui paret Praefecturae Vinariensi haeretque in orientali latere montis non incelebris *Ettersberg* dicti. Superfunt ibi adhuc aliqua Monasterii aedificia, veluti ecclesia, quae quondam fuit monachorum capella, et turris, reliquis post abolitionem naeuorum, quibus res sacra in eunte seculo XVI. scatebat, destructis et in usus meliores consumptis. Est inibi quoque arx Serenissimi Ducis Saxo-Vinariensis venatoria, quae vero superiori demum seculo fuit exstructa tandemque ante quinquaginta et quod excurrit annos a Duce *Ernesto Augusto* in formam hodiernam redacta.

Quem

53) vid. diplomm. ap. Schoettg. et Kreyfig in Diplomatar. T. I. p. 690. 692. 695.

Quem ad modum monachi nunquam non in amoenissimis regionibus nidos sibi construebant; ita et hic nil ex iis desideratur, quae ad loci cuiusdam salubritatem, amoenitatemque ut et ad vitae commoditatem conducere possunt. Ab occidente cacumina montis et sylva densissima arcent coeli et solis intemperiem, ab oriente autem oculi excurrunt in vastissimam planitiem, oppidis, vicis, villis, agris fertilibus, pratis et arboribus admirabiliter variegatam. Hinc optimo iure hic amoenis anni temporibus Musis litat Serenissima Princeps vidua, Optimi Principis mater, ANNA AMALIA, quae septemdecim annorum prudentissima clementissimaque harum terrarum administratione tutelari omnium bonorum cepit pectora sibi immortalitatem paravit.

Nomen vico a monte, cui inhaeret, esse inditum, nemo inficias ibit; sed unde huic nomen *Ettersberg* enatum, de eo tot sunt fere sensus quot capita. Sunt, qui eius denominationem a voce Germ. *beiter*, serenus, ea ex causa deriuant, quia hic mons esset instar indicis tempestatis, ita, ut eius serenitas nunciaret coelum ferenum 1). Sed dic, sodes, quaenam haec esset nominis ratio? Nonne eodem modo omnes montes altiores essent *Ettersberge*? Alii nomen deducunt a voce latina s. potius graeca: *Aether*, et montem latine vocant *aethereum*, quae est fere communis hac de re sententia. Ast, qui fit, ut antiquissimus et cum aquarum ex hac regione decursibus enatus mons nomen suum a Romanis aut Graecis, qui nunquam huc usque penetrarunt, repetierit? Quod si verbis ludere velimus, esset adhuc alia nominis deriuatio ab *Euter*, vberibus, quia nimir. iste mons versus meridiem scinditur in duas partes, quarum eminentior dicitur *der grosse Ettersberg*, et inferior *der kleine*. Sed mittamus hos lusus capitum ab accuratiori vernaculae cognitione vacuorum! *Eyder* denotat indaginem (*einen Haag, Hayn* 2), a quo non nisi dialecto differre videtur *Heyde*, sylvam,

- 1) de Wette in incompta compilatione Historiae Vinariens. P. I. p. 18. qui tamen, quicquid de hoc monte profert, ab Oleario in Synt. hist. Thur. P. II. p. 242: mutuatus est.
- 2) Eccard. Comment. ad LL. Sal. et Ripuar. p. 45, voc: *Bila*.

sylua, ericetum, et quidem situs sublimioris 3), quae cum optime conueniunt in montem nostrum, quid opus in Latium vel Graeciam tendere, vt nominis indigeni rationem inuestigemus? quam deriuationem non parum adminiculantur antiquiores montis denominationes: *Eytheresberg*, *Eydersberg*, *Heydersberg* &c. Vel si mauis, deducas nomen a Germanico *Etter*, *Ether*, *Eder*, *Ider*, s. *Itter*, septum, protensum, cinctura loci, quod verbum hodie in Sueuia viget, vbi iurisdictio et decimae distinguntur in *inner Etters* et *auffer Etters* 4), vt *Ettersberg* denotet montem, qui hanc regionem cingit versus occidentem. Immo superest adhuc alia nominis deriuatio ab *Ede*, auis, voce Celtica, quod in plurali habet *Edder*, vnde *Edderdunen*, plumae auium molliores 5). Per nos sumas deriuationem, quaecunque libuerit.

Vi vocis *Ettersburgum* initio non vicus, sed arx s. castellum (*Burg*) fuit, quod cum illi temporis successu casae quamplurimae accederent, in vicum excreuit. Reperiuntur adhuc in montis cacumine vestigia arcis destructae, sed hanc vico esse iuniorum, illam autem, quae initio hic fuit exstructa cuique proprie nomen *Eydersburg* inditum, in ipso vico extitisse nullus dubito. Nam *Ludouicus Sanctus*, Thuringiae Landgrauus, in Palaestinam tendens fratri *Henrico Rasponi*, post Regi Germaniae, iniungebat, vt castrum *Eitersburgk* in praeiudicium adiacentis Coenobii constructum dirueret 6), qui ei quoque, quanquam ferius, morem gessit 7). Hoc castrum fuit sine dubio illud, cuius rudera in montis sublimitate adhuc supersunt. Non nescio, ab aliis Historiae plenioris de

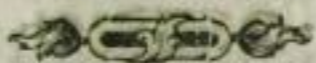
3) Schilter. Antiqq. Germ. Tom. III. p. 438. Wachter. Glossar. Germ. col. 685.

4) Haltaus. Glossar. col. 414. seq. Scherz. Glossar. T. I. col. 360. seq.

5) Leibniz. Collect. Etymolog. P. I. pag. 84. voc: *Adar*. Wachter. l. c. col. 334.

6) Hist. plenior Landgrauior. Thur. ad a. 1227. ap. Eccard. Geneal. Sax. col. 420.

7) Hist. cit. ad a. 1228. ap. Eccard. l. c. col. 421. & ap. Pistor. S. R. G. Tom. I. p. 1324.

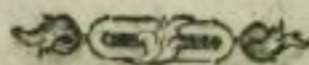
de Landgraviis Thuringiae, quae istud Coenobium expresse nominat *Reinhardisborn*, auctoritate impulsis castrum ab *Henrico* destructum quaeri in confinio Monasterii *Reinhardsbornensis* 8); sed iam auctor *Monastici Thuringiae* 9), harum rerum et praecipue regionis *Reinhardsbornensis* optime gnarus, eiusmodi quid, quod huic sententiae opitularetur, in tota ista regione inuenire non potuit, id quod et nobis accidit, dum anno superiori haud procul a *Reinhardsbrunno* rusticaremur omnemque operam huic rei perscrutandae impenderemus. Suspiciamus igitur, vel istius *Historiae* plenioris compilatorem Monasterium *Reinhardsborn* cum *Ettersburgensi* confudisse, vel quod verisimilius, descriptorem exemplaris, quo usus *Eccardus*, ex abundantia sapientia nomen Monasterii suppleturum male *Reinhardsbornense*, utpote cuius in ista *Historia* saepius fit mentio, pro *Ettersburgensi* substituisse. Nec leuis est haec nostra coniectura, vetusta enim versio germanica eiusdem loci *Historiae* plenioris per interpolationem deprauati nil de *Reinhardsbornensi* monasterio continet, sed his utitur verbis: *Das Sloss Eytersborg, davon das Kloster dabey dicke Schadin genommen &c.* 10). Multo minus *Polygraphi de Falckenstein*, qui contrariam fouit sententiam et in parte geographica *Chronici Thuringiae*, quae vero in herba periit, aliud *Eytersberg* in vicinia *Reinhardsbrunni* monstrare voluit 11), apud nos ea est auctoritas, ut in alia eamus, est enim ea illorum, qui de pane lucrando scribunt, praua consuetudo, ut parum compta promentes lectoribus meliora promittendo saliuam mouere satagant.

Quo tempore primum et antiquius castrum in loco, vbi nunc vicus et arx venatoria, fuerit exstructum, monumentorum subsidio destitutus definire nequeo. Si coniecturam facere licet, forte eo

F 3

tem-

- 8) de *Falckenstein Chron. Thur. Lib. II. p. 716. cel. Galletti Hist. Gothan. Part. I. p. 85.*
9) *Thuring. sacr. p. 107.*
10) *Sagittar. Hist. Gothan. supplem. II. p. 561.*
11) loc. cit.

tempore, quo *Henricus Auceps* Thuringiam et Saxoniam, pactis cum Sorabis inducijs nouenariis, vrbibus et arcibus muniebat, et castrum *Eytersburg* fuit conditum 12). Attamen persuasum mihi habeo, mox arce enata etiam vicum enatum esse, quia iam auspicante Seculo XII, inibi fuit Ecclesia cum Canonicis, qui nunquam fere non hominum frequentiam secuti sunt. De huius Ecclesiae et Canonico-
 rum collegii fundatore itidem non habeo, quod proferam. Ista fuit *SS. Laurentio et Justino* dicata, *Canonici* autem fuere *Seculares* 13), qui quum ineunte seculo XII. liberius et luxuriosius viuerent, ita volente Comite *Wichmanno*, ante eorum Patrono vel Aduocato, tunc vero monacho, ab Archiepiscopo *Adelberto*, cui ille hanc Praeposituram tradiderat 14), cum fratribus Ordinis *S. Augustini* commutabantur 15). Factum hoc est inter a. 1115. et 1119. 16). Dubium non est, quin *Canonici* postque eos *Monachi Augustiniani* praedia, vnde victum et amictum sumerent, haberint, nec errabimus, si ex iis, quae sequentur, inferimus, ea praecipue in *Suerstaedt*, *Heichelheim* et *Appolda* sita fuisse, quibus quoque sine dubio accesserat praedium Domini *Dammonis de Eidersburg*, quod *Adelbertus* forte non maiori pretio, quam *Wichmanni* Ecclesias et latifundia, acquisuerat 17).

Primus, qui *Monachis* nouiter institutis praeficiebatur, Praepositus fuit *Sinzo*, quem *Adelbertus* a pio et bene disposito vitae genere laudat 18).

A. 1123. *Adelbertus* Aepiscopus *monachis Eittersburgensibus* concessit facultatem, sibi eligendi Praepositum, nec non baptizandi sepelien-

12) Mascov. de reb. Imp. a Conrad. I. vsque ad obit. Henr. III. Lib. I. §. 10. pag. 10.

13) de quor. differentia a Canonicis cathedralibus et collegiatis vid. d. Falckenst. l. c. p. 1199. Hallucinatus est Sagittar. in Hist. Comit. Glih. p. 233. vbi Parthenonem vocat hoc nostr. Monaster.

14) d. Guden. Cod. dipl. Vol. I. p. 396.

15) teste diplomate nostro II.

16) v. cel. Luhn d. Wichmann. p. 13.

17) de Guden. l. c. p. 395.

18) per Diplom, nostr. II.

sepeliendique 19). Eod. anno Praepositus Ettersburgensis *Synzo* instinctu *Wichmanni* Ecclesias Appoldanas superiorem et inferiorem, quas hic a. 1119. cum octo aliis Ecclesiae Moguntinae donauerat, pro Ecclesia in *Fluhrstaedt* a Praeposito Ecclesiae B. M. Erfurtenfis *Embricone* recepit, additis insuper quibusdam bonis in *Hucheleiben* (*Heichelheim*). Sub idem tempus ossa Comitis *Bezelini* ad preces *Wichmanni* e superiori Ecclesia Appoldana translata sunt in Ettersburgensem 20). Qui *Bezelinus* 21) fuit sine dubio *Wichmanni* consanguineus, sed quisnam fuerit? aut quomodo *Wichmannum* consanguinitate attigerit? me plane fugit, nisi forte subsit *Burchardus* Comes, qui a. 892. Ducatum Thuringiae adeptus 22) et a. 908. Ungaris s. Hunnis Thuringiam petentibus manu armata resistens ab iis occisus est 23), atque a quo Serenissimos Electores et Duces Saxoniae deducit magnus his in rebus *Eccardus* 24), vel filius eius aequiuocus. Operae pretium foret, curatius hanc rem indagare.

A. 1190. *Luto*, Praepositus Ettersburgensis, interfuit actui, quo *Christianus*, Aepisc. Mogunt. *Parthenoni Ichtersbusano* quasdam sanctorum reliquias consecrauit 25).

A. 1227. Litem inter *Conradum*, Praepositum Ecclesiae Erfurt. B. M. V. et *Vlricum*, Praepositum Ettersburg. de Ecclesiis Appoldanis ortam diremit *Sigfridus* Aepisc. Mogunt. ita, vt istae Ecclesiae cesserint *Conrado*, *Vlricus* autem Ecclesiam in *Kezzeleri* vicissim acceperit 26).

A. 1280.

19) per idem Dipl.

20) de Guden. l. c. p. 56. 57. *

21) *Bezelinus* est diminutiuum *Burchardi*. *Eccard. Geneal. Habsburg.* col. 71. 73.

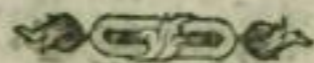
22) *Regino* ad a. 892. ap. *Pistor. S. R. G. T. I. p. 94. Annal. Sax. ad a. eund. ap. Eccard. Corp. med. aev. T. I. col. 230.*

23) *Marian. Scot.* ad a. 908. ap. *Pistor. l. c. p. 644. Sifrid. Presb. ad a. eund. ap. eund. p. 1032. Annal. Sax. ad eund. ap. Eccard. l. c. col. 238.*

24) in *Geneal. Sax. col. 46. seqq.*

25) *Schumacheri Collect. mixt. rer. Thur. P. V. p. 45.*

26) vid. *Diplom. nostr. III.*

A. 1280. *Hermannus*, *Otonis* et *Henrici* frater, *Alberti*, *Vicedomini* ciuis *Erfordensis*, filius, fuit monachus in *Heytersburg* 27).

A. 1299. *Bertoldus*, Praepositus in *Eytersberg*, interfuit compositioni litis inter Monasterium *Oldisleben* et *Otonem* Comitem *de Anhalt* de ligneto *Indaginis* subortae 28).

A. 1336. Monasterio *Kaldenborn* *Albertus*, Praepositus *Eytersbergensis* eiusque conuentus, fraternitatem concesserunt, qua illud bonorum operum fratrum *Ettersburgensium* particeps factum et fratribus *Kaldenbornensib.* hac ex vita migrantibus paria cum ipsis *Ettersburgensibus* officia sacra promissa 29).

A. 1342. Monasterium *Ettersb.* emit *XIV. marcis* ab *Hennmanno Viznich*, Scultero in *Lutenthal* (hod. *Leutenthal*) et ab *Henrico* dicto *Puzch*, filio *Henrici* dicti *Puzch*, militis residentis in *Botelstetbe* (hod. *Buttelstaedt*) vnum mansum in campis villae *Oberingen minoris* (*Klein Obringen*) situm, dictum *Kalaenradeshuue*; quam emtionem *Henricus* miles, *Dominus* in *Denstetbe* (hod. *Denstedt*) cum filio *Bertoldo* 30) consensu suo approbarunt simulque proprietati ipsis in praedio vendito competenti renunciarunt 31).

A. 1362. Monasterium nostrum contulit in *Heidenricum Rappe* pratum in *Berlstete*, dictum *die Twerchwese* (*Zwerchwiese*) iure *Landsideliae* (*zu eime rechten Landsedele*) 32).

A. 1402. *Henricus de Molsdorf*, residens in *Oberingen maior* (*Gros-Obringen*), eiusque filius *Ioannes* et vxor *Thele*, vendide-

27) ex Dipl. Archivi *Vinar.*

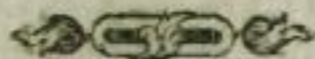
28) *Menck. S. R. Sax. T. I. col. 630.*

29) *Schoettg. et Kreyfig. in Diplomatar. med. aev. T. II. p. 732.*

30) *Hi Domini de Deinsete* saepius occurrunt in diplomatibus a *Reuerendiss. amicissimoque Schneidero* editis in *Sylog. rer. Thur. imprimis Viniariens.* I. p. 127. 139. II. p. 324. 330. 340. 349.

31) ex charta Arch. *Vin.*

32) ex *Docum. Archiv. Vinar.* Silentio praeterire non possumus, hoc diploma esse primum Germanicum, sed litteris latinis conscriptum.

diderunt Coenobio Ettersb. censum vnus et dimidia *Hubae* (*Hufe*) in *Voylsburg* (hod. *Vogelsberg*). Traditio solemniter modo facta est coram iudicio *Balthasaris*, Thuringiae Landgrauii, in *Voilzburgk*, praesentibus *Henrico Stobe*, iudice Landgrauii, *Dieterico Apparitore*, *Nicolao Krebs* et multis aliis fide dignis 33).

Eod. anno *Balthasar* Landgravius cum filio *Friderico* prae-
buit consensum in hanc venditionem eamque ex potestate principali (*mit unser fürstlichen gewalt*) confirmavit, cuius rei testes laudantur *Friczsche von Wiczleiben*, *Ritter*, *Heinr. Schyke von Madela* (hod. *Magdala*) *Friderich von Sliniz*, *Voit czu Weimar* &c. 34).

An. 1407. Senatus et ciuitas *Vinariensis* vendidit *Henrico Poczendorffe*, Praeposito Ettersb. eiusque conuentui domum prope nouam portam et *Henrici von Vipeches* villam, quam ipsi emerant a Nobilibus *de Lichtenhayn* in *Doberczen* (hod. *Döbritschen*) commorantibus pro C florenis Rhenens. 35)

A. 1412. *Dietericus Henning* Praepositus Ettersb. et conuentus mutuati sunt LX. flor. Rhen. a *Dieterico Brechere* et *Iohanne* eius filio in *Niwinmarkte* (hod. *Neumarck*) habitantibus 36).

A. 1420. *Ioannes Swerstete*, Custos, totumque Capitulum Ettersb. Praeposito suo *Ioanni Hartmanno* publice sunt professi, aes alienum, quo tunc premebatur Monasterium, vnanimi omnium consensu et in ipsorum vtilitatem esse contractum. Testes adfuere: *Dy gestrengen des goczbus man vnde frunde*, *Jörge von Heyttin-gispurg* (hod. *Hertschburg*) *Hanns Gotefarde*, *Henrich von Molsdorff*, *Ditherich von Zchetin* (hod. *Schoeden*) *Vlrich Worm*, *Lutolff von Arnstete*, *Rispeler Monde* 37).

A. 1424. Comitēs *Glichenses Ernestus* et *Ludouicus*, fratres, *Ernestus senior*, *Fridericus* & *Adolphus*, vicos *Eytersburg*, *Rams-*
la

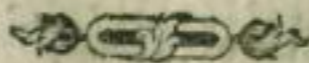
33) ex dipl. Arch. Vin.

34) ex dipl. Arch. Vin.

35) ex dipl. Arch. Vin.

36) ex chart. Arch. Vin.

37) ex orig. Arch. Vin.

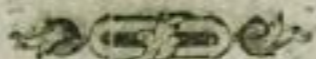
la & Ottern cum iuribus ipsis in Monasterium Etersb. competentibus Æpiscopo Mogunt. quo Dominium *Blanckenhayn* in feudum femininum commutaret, in feudum obtulisse feruntur 38), cui tamen ob id, quod sequenti anno factum, parum fidei tribuere possumus. Etenim

A. 1425. *Fridericus* Elector Saxoniae eiusque frater, Dux *Wilhelmus*, Monasterium Eytirsburgense ad sex annos ab omnibus exactionibus liberarunt hunc in modum: *Dass wir angesehen grossen Armuth, Gebrechen vnd Verterbnisse vnd sunderlichen grosse Vnordnunge vnd Vorgengnisse geistlicher Regeln vnd Gotisdinstis des Closters zcu Eytirsburg, darinnen dy geistlichen Herren der Regler S. Augustini Ordens daselbis kommen, vnd darumb zu voran, daß dieselbin geistlichn Herren des gnanten Closters zcu Eytirsburg widder zcu redelicher Regeln vnd Ordenunge mugen komen, vnd Gotisdinst deste volkomelicher mugen gehalten, vnd auch das Closter widder zcu redelicher Narunge, redelichen State vnd Rate brengen mugen, so habn Wir dem Closter Eytirsberg dy sunderliche Gnade gethan, vnd das Closter vnd alle ander yre Hoffe vnd Vorweg, doran Wir Dinst ader Leger habn, recht vnd redelichen gefribet vnd frihen in Krafft dissis Brieues disse nechsten sechs Jar, die nechst nach eynander volgen nach datum dissis Brieues &c. Gebn zcu Sachsinborg, Dominica nach Bonifacii A. MCCCCXXV. 39)*

A. 1437. *Dietericus Kleinwerk*, Praepositus Etersb. cum omni conuentu vendidit Nobilibus (*den gestrengen Jungherren*) *Petro & Dieterico Gansen* 40) villam in *Swerstete* cum omnibus attinentibus sub pacto de retrouendendo, simulque promisit, se et

Mona-

- 38) Sagittar. Hist. Comit. Glich. Lib. II. Cap. 2. p. 186.
 39) Reinhard. Meditatt. de iure Princip. Germ. cum primis Sax. circa sacra C. III. §. 15. p. 210.
 40) Haec familia olim possedit praedium *Denstedt*, vbi adhuc quorundam ex ea supersunt epitaphia, quibus eorum arma gentilitia, anferem repraesentantia, insculpta sunt. Hodie, quantum equidem scio, est emortua.

Monasterium seruitia huic villae inhaerentia *Fridrico* Thur. Landgrauio ex aliis bonis monasterialibus esse praestituros 41).

A. 1438. Idem Praepositus ratam habuit venditionem, qua *Iohannes Hartmann, Plebanus in Kesseler* *), dedit *Henczen Reygen* in emphyteusin agros et pratum (*im Berntal*) 42).

A. 1449. *Io. Hartmann*, Praepositus Ettersb. reluit censum ex vno et dimidio manso in *Voilsborg* praestandum, quem *Io. Schoubel*, quondam Monasterii Administrator (*Vormund*) alienauerat 43).

A. 1455. *Hermann de Gemen*, Praepositus Ettersb. cum conuentu dedit *Hermanno Worme* eiusque fratri *Burcardo*, in *Huchelheym* commorantibus, molendinum Heichelheimense cum manso terrae arabilis in feudum censiticum 44).

A. 1459. *Henricus de Moenster*, Praepositus Ettersb. sigilli sui appositione confirmavit transactionem inter *Nic. Heering* et *Dietericum Hartmann in Rinstete* (hod. *Reinsted* **), vic. Orlamund.) super quibusdam bonis in *Bergern* (hod. *desolatum* ***) celebratam, de quibus bonis census annuus ad Ecclesiam in *Kessler* erat praestandus 45).

A. 1460. Per *Henricum a Melbach*, Monasterii noui operis ante Halam Magdeb. Conuentualem, Monasterium Ettersburgense fuit reformatum, quem *Henricum* postea monachi Ettersburgenses sibi in Praepositum elegerunt 46).

A. 1471. *Hermannus de Eschwe*, Praepositus Ettersb. cum conuentu *Iohanni Schuchmann* in *Drosenicz* eiusque vxori *Catharinae (Kete)* dedit in emphyteusin pratum prope viam publicam *Rinstetenfem*, imposito canone LX. grossor. quotannis *Plebano in Kessler* praestandorum. 47)

G 2

A. 1474.

41) ex dipl. Arch. Vin.

*) hec *Kessler* offendimus in *Loeberi Hist. eccl. Orlamund.* p. 307. & 633. ex qua aliqua supra p. 19. not. 16) prolata corrigenda sunt.

42) ex docum. Arch. Vin.

43) ex dipl. A. V.

44) ex litteris feud. orig. Nec hic possumus reticere, hoc documentum inter ea, quae litteris germanicis exarata, esse primum.

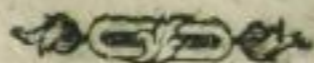
45) ex dipl. A. V.

**) v. *Loeber.* l. c. p. 287.

***) v. eund. p. 636.

46) ex Act. A. V.

47) ex dipl. A. V.

A. 1474. *Wilhelmus* Dux Saxoniae varias *Georgium* inter et *Erwinum*, *Comites Glichenfes*, obortas controuersias decidit, quarum decima octaua concernebat *Erwini* iniurias Monasterio Ettersb. et Plebano in *Kestler* illatas, quasque Dux quatuor arbitris cognoscendas tradidit. 48)

A. 1477. *Erwinus* Comes Glichenfis, cum consensu coniugis *Agnētis*, et fratris *Ernesti* huiusque filiorum, *Hectoris* et *Ernesti*, vendidit *Hermannō Jaen*, Praeposito Ettersb. eiusque conventui C. florenis Rhen. vicum *Eyterspurgk* cum fundis, curia, orto, censibus, redditibus et subditis (*Mennerñ*) vt et cum iurisdictione in vico et extra illum, cum hac finium denominatione: A sylua adiacente infra arcem, quam tenet Nobilis *Eberhardus Vipech*, circum Monasterium et arboretum, versus vicum *Ramsla* vsque in viam gramini colligendo destinatum, vbi finiunt agri Monasterii. 49)

A. 1481. *Iohannes de Musebach*, Praefectus Roslaueriensis, iussu Ducis Sax. *Wilhelmi* discordias inter *Hermannum Eschewe*, Praepositum Ettersb. eiusque conuentum ex vna parte, atque *Conradum Reynere*, Plebanum Heichelheymensem ex altera, de decimatione (*Tetzmas*) quorundam Monasterii agrorum gliscentes ita composuit, vt decimarum loco Plebano quotannis in die S. Michaelis farris duo et dimidius modius a Coenobio porrigeretur; cui compositioni a parte Monasterii interfuit *Erasmus*, Praepositus noui operis prope Halam, tanquam Praelatus et Generalis Ordinis. 50)

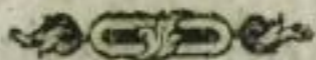
A. 1484. *Carolus*, Comes Glichenf. apud *Ernestum*, Sax. Electorem, conquestus est contra Comitem *Erwinum de Gleichen*, de pluribus turbamentis, interque ea de iniuriis Monasterio Ettersb. eiusque Plebano in *Kestler* illatis 51). Arrogabant sibi nimirum *Comites Glichenfes* quandam Aduocatiam inferiorem in illud Monaste-

48) Sagittar. Hist. Glich. Lib. II. Cap. 5. p. 216. vbi tamen male *Ruttersburg* pro *Ettersburg* positam.

49) ex docum. A. V.

50) ex dipl. A. V.

51) Sagittar. l. c. p. 219.

nasterium, quam ipsis tamen Duces Saxoniae nunquam non iure meritoque denegarunt. 52)

A. 1492. *Iohannes Swein*, Plebanus in *Kesler*, hanc parochiam resignavit, cuius in locum Praepositus et conventus *Ettersb. Arnoldo Brawen*, Praeposito Ecclesiae B. M. V. in Erfurt, praesentarunt *Iohannem Danzke*, quem idem Praepositus hoc in officio confirmavit 53).

Eodem anno *Iohannes Francke* Praepositura *Ettersb.* ultro se abdicavit 54).

A. 1497. Litterae compositionis, quarum ad a. 1459. meminimus, post *Dieterici Hofmanni* mortem apud eius liberos repertae ansam dedere liti inter *Gregorium Rymann*, Plebanum in *Kesler*, et *Nicolaum Hering* in *Oberkesler*, (hodiernam *Kesler* *) quae interpositione *Henrici Mulch*, Praefecti *Luchtenburgensis*, fuit sopita 55).

A. 1500. *Iacobus Doliatoris*, Decanus et Conventus Ecclesiae S. Seueri in Erfurt, vendidit Praeposito et conventui *Ettersb.* vineam VI. iugerum in *Berlstedt* XXX. florenis Rhenanis. 56)

A. 1502. *Hartmannus de Kochberg*, *Rudolstadii* residens, vendidit *Io. Bernardo*, Praeposito *Ettersb.* eiusque conventui LXXX. fl. Rhen. censum, quem ipsi debebat molendinum in *Wüsten-Bybra*, et census varios in *Droesemitzs*, (hodierno *Droesnitz*) cum iurisdictione patrimoniali, quae omnia a *Gunthero Jun.* Comite *Schwarzburgico* iure feudi tenebat, quam ob rem etiam hic Comes in hanc venditionem consensit, secretum suum chartae dorso imponens 57).

A. 1503. *Iohannes Utisberg*, civis *Erfurtensis*, vendidit iisdem census quamplurimos in *Ottmanneshusen* XXX. et dimidio flor 58).

A. 1509. *Io. Bernardi* (vti constanter scribitur) Praepositus *Ettersb.* misit fratres *Wilh. Fabricium* et *Balthasarem Gering* in Augusten-

G 3

52) ex Actis A. V.

53) ex litt. confirm. in A. V.

54) ex antiq. cop. in A. V.

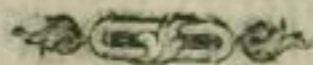
*) v. Loeber. l. c. p. 307. cui opponebatur *Pfarrkessel* in conualle positum hodie desolatum. Id. p. 633.

55) ex dipl. A. V.

56) ex doc. vendit. in A. V.

57) ex ipsis litt. vend. in A. V.

58) itidem.

gustensem, Constantiensem et Spirensis Episcopatus ad quaedam non nominata expedienda, qua de causa ipsis dedit litteras commendatitias 59) ad omnes Abbates aliosque Coenobiorum Antistites.

Eod. anno *Marcus* et *Wigandus*, fratres de *Marck-Vippech*, vendiderunt Monasterio Ettersb. XLVII. florenis et quod excurrit, syluam (*am Igelsbach*) 60).

A. 1512. *Christophorus ab Vrispergk* vendidit *Io. Bernardi* Praeposito et conuentui in *Eyttersburgk* XL. florenis quosdam census in *Ottmannshusen* 61).

A. 1514. Litigium super iure panis coquendi in *Schwerstedt* inter Monasterium Ettersb. et *Ioh. de Meusebach*, Praefectum *Bottelstadiensis*, coortum ita fuit sopitum, vt huic quidem illud ius vna cum piscina eodem in vico sita relinqueretur, attamen cum onere, verris et tauri pro vico vniuerso procurandi 62).

Studio hic omitto multorum censuum redimibilium, quibus tunc mutua ob vsurarum odium palliebantur, otiosam recensio- nem, ex quibus tamen abunde apparet, Monasterium sub Prae- positi *Io. Bernardi* administratione redditibus probe esse auctum.

A. 1516. *Antonius von der Sachsen* cum vxore *Catharina* vendidit *Io. Bernardi* Praeposito et conuentui Ettersb. XCV. flo- renis census quamplurimos in praefectura (*Pflege*) *Cappelndorf*, quos a Ducibus Saxoniae iure feudi tenuit, cui venditioni eam ob causam *Dux Iohannes, Friderici* Electoris suoque nomine, clemen- tissime annuit 63).

Eod. anno idem Praepositus et conuentus emerunt a *Balthaf. de Wilsdorff*, in *Westgrussen* habitante, multos census in *Hottel- stedt* XXX. flor. Rhen. 64)

Eod. anno idem Praepositus et conuentus, annuente Ordinis Praelato et Generali, *Io. Pals*, Praeposito noui operis prope *Halam*, vendiderunt *Ioanni de Meusebach* praedium *Schwerstedt*, quod

59) ex his ipsis litt. in A. V.

60) ex dipl. in A. V.

61) ex tab. vend. in A. V.

62) ex tab. transact. in A. V.

63) ex litt. vend. in A. V.

64) item.

quod antea *Io. Schütze* in *Steten* a Monasterio feudi iure habuerat, CMXLVI. florenis Rhen. 65)

Eod. anno *Sigismundus* Comes *Glichenf.* et *Iohannes Pincerna de Tautenberg.*, ambo in cura *Iohannis* Comitis *Glich.* vendiderunt *Ioanni Bernardi*, Praeposito in *Eytersburg* eiusque conventui tertiam partem vici *Ramsla D.* florenis Rhen. 66)

Pari modo *Hector* et *Adolphus*, Comites *Glich.* vendebant eidem Monasterio suas duas tertias dicti vici M. flor. Rhen. 67)

Quo facto idem Praepositus et conuentus nomine Comitum *Glichenfium* eundem vicum a *Catharina, Iohannis Monchs zu dem neuen Margke* (hod. *Neumark*) vidua, cui oppignoratus fuit, CM florenis Rhen. redemerunt 68).

Isti venditioni se postea opposuerunt *Sigismundus* Com. *Glich.* et *Iohannes Pincerna Tautenb.* in cura *Iohannis* Com. *Glich.* praecipue autem *Iohannes* Dux *Saxoniae*, cui ea in re territorii et seruatorum iura non parum periclitari videbantur. Causa igitur per Ducis Consiliarios cognita venditio perpetua in retrouenditionem transformabatur 69).

A. 1517. *Fridericus*, *Sapiens* cognominatus, *Saxoniae* Elector, condidit testamentum, in quo inter alia quinquaginta Monasteriis, quae inter *Ettersburgense* nominatur, M. florenos Rhen. legauit 70).

A. 1518. *Io. Bernhardi* Praepos. et conuentus *Ettersb. Ramslauensibus* de censuum grauitate conquestis eorum partem, attamen quibusdam sub conditionibus remisit 71).

A. 1519. Idem Praepositus et conuentus precibus *Nobilis Dieterici Worm* commoti vxori eius in molendino in *Heichelheim* cum attinentibus vitalitium feudi iure concesserunt 72).

A. 1520. *Gregorius* Plebanus in *Kesler*, *Ioanni Knawero* ex singulari erga Apostolum *Iacobum* deuotione *Compostellam* (vulgo

65) ex orig. in A. V.

66) Mulleri Annal. Sax. adh. a. p. 69.

67) Idem ibid.

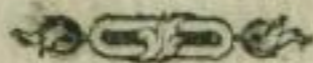
68) ex doc. in A. V.

69) Sagittar. l. c. p. 233.

70) Schoettg. Spicil. hist. Sax. P. XI. p. 61.

71) ex dipl. in A. V.

72) ex doc. A. V.

(vulgo *S. Jago*, urbem Galliciae primariam, vbi Iacobi m. corpus requiescere creditur) iter religiosum facturo, litteras dedit commendatitiâs ad omnes Christi fideles 73).

Anno eod. *Ioannes Bernardi* et conuentus *Ettersb. Iohanni Bernbardo*, cui *Vinariensi*, qui plures agros (*in Aspach*) et pratum (*über Kommers Teiche*) a Monasterio iure emphyteutico tenebat, concesserunt facultatem, agros istos separatim alienandi, et pratum ab omni nexu emphyteutico liberarunt. His in litteris singularis plane canon (*von ein Faeslein Meßbrod*) occurrit; fuit forte emphyteuta pistor; nec memoratu indignum, hunc ciuem post mortem suam Curatores *Fraternitatis S. Georgii in Weymar* sibi successores constituisse 74).

A. 1525. Adolescente rei sacrae reformatione quoque Monasteria naevis religiosis accensebantur. Quam ob causam et monachi *Ettersburgenses*, decem numero, exulabant, quo facto Monasterium sequestro datum, qui illud vsque in annum 1545. administravit 75).

A. 1537. Dissidia de iure agendi pascendique pecoris inter Monasterii *Ettersb.* administratorem, *Christophorum de Gutenshaussen*, et incolas vici *Ottmannshausen* enatae per *Ewaldum de Brandenstein*, Praefectum *Vinariensem*, terminabantur 76).

A. 1545. Omnes fundi, vt et plurima aedificia Monasterii agricolis vendebantur, Ecclesia autem ob ruinam imminentem demoliebatur eiusque materia Capellae reficiendae et pro incolarum numero, vt ea instar Ecclesiae vtantur, adaptandae maximam partem infumebatur. Quod ad redditus, hi fere omnes in constituenda augendaque parochorum salaria impendebantur 77).

A. 1572. In diuisione terrarum inter Ducem *Io. Wilhelmum*, eiusque fratris infelicis, *Jo. FridERICI Medii*, filios, *Jo. Casimirum* et *Jo. Ernestum*, per Commissarios Caesareos Erfurti facta *Etters-*

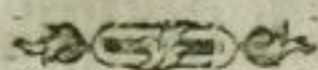
73) ex orig. har. litt. in A. V.

74) ex doc. A. V.

75) ex rationib. sequestr. in A. V.

76) ex ipsis tab. compos. in A. V.

77) ex Act. ref. Monast. in A. V.

burgum cum Vinaria eiusque regione circumiacente obtinuit *Jo. Wilhelmus* 78).

A. 1603. in diuisione inter Ducem *Iohannem*, omnium adhuc viuentium Ducum Ernestinorum communem satorum, et *Friederici Wilhelmi*, Pro-electoris, liberos, iterum cum Principatu Vinariensi peruenit ad Ducem *Iohannem* 79).

A. 1640. Diuisione inter *Wilhelmum*, *Albertum* et *Ernestum*, fratres Duces Sax. facta itidem *Ettersburgum* cum Ducatu Vinariensi combinatum Dominumque nactum est *Wilhelmum* 80), cui quoque

A. 1645. in diuisione post mortem *Alberti* Isenacensis iterata mansit 81).

A. 1662. quo Ducis *Wilhelmi* filii, *Io. Ernestus*, *Adolphus Wilhelmus*, *Io. Georgius* et *Bernhardus*, terras paternas diuiserunt, *Ettersburgum*, tanquam villa Cameralis, *Bernhardo*, terrae Ienenensis heredi, fuit attributum 82), sed

A. 1672. vltiori inter hos fratres, si *Adolphum Wilhelmum* excipias, facta diuisione iterum portioni Vinariensi Ducis *Io. Ernesti* accessit 83), nec ab eo tempore amplius in quandam diuisionem venit. Det Deus O. M. vt ex lumbis Serenissimi Ducis nostri, CAROLI AVGVSTI, quem mecum quisquis bonus ex animo deueneratur, heredes Principatum prodeant, quo quae semel coaluerunt, coniuncta maneant, nec vlla fatali diuisione diuellantur!

Quo

78) ex aestimatione portionum hereditariar. de eod. anno in A. V. Add. Mulleri Annal. Sax. p. 161.

79) ex aestimat. port. heredit. eiusd. anni in A. V. Conf. quoque Muller. l. c. pag. 233.

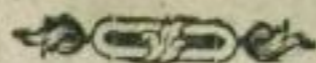
80) ex Act. istius diuisionis in A. V. Videfis Muller. l. c. p. 362.

81) ex Actis diuif. in A. V. Muller. l. c. p. 370.

82) ex Act. diuif. in A. V. v. Muller. l. c. p. 450.

83) ex Act. istius diuif. in A. V. add. Muller. l. c. p. 502.

H

Quo tempore et a quo arx venatoria *Ettersburgi* exstructa? nescio, probe autem scio, vti iam dictum, illam hodiernam sui formam debere Duci *Ernesto Augusto*, qui quondam vndique arces rusticas exstruens, et hunc eiusmodi arci aptissimum locum minime neglexit. Monumentorum praeter lapidem sepulcralem *Ludonici*, *Dominorum Blanckenheynensium* ultimi, anno 1416. defuncti 84), quae intra turrim muro alligata, nil plane superest: prodit autem vetusta schedula 85), et in xysto super porta duas effigies cum armis *Orlamundanis* extitisse, et in Ecclesia ante summum altare iacuisse lapidem sepulcralem, duabus effigibus et armis *Orlamundanis* ornatam, quam vero *Praepositus grandaeuus* (qui fuit sine dubio ultimus, *Io. Bernhardi*) amoueri et introrsum versis effigibus, extrorsum autem inciso exstructionis turris anno, huius muro applicari iusserit, attamen illam facile et sine vlllo muri detrimento iterum posse separari. Sit fides penes auctorem!

OBSERVATIO V.

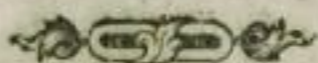
De *Wilhelmo Wernhero*, Comite de *Cimbern*, Chronici
Moguntini auctore.

Memoria pene excidit illustris quondam *Dynastiarum Comitum-ve Cimberensium* s. *Zimberensium* familia, cuius terrae non tenues circum *Rotenburgum ad Nicrum*, Imperii ciuitatem in *Sueuia*, sitae fuerunt 1). Ineunte seculo superiore cum *Wilhelmo*, gentis suae ultimo, *Ferdinandi I.* Austriae Archiducis, summo aulae prae-

84) *Sagittar.* l. c. p. 183.

85) quae seruetur in *Arch. Vin.*

1) *Bruzen la Martinier.* *Lex. geograph.* T. XII. col. 1685.

praefecto, sine prole mortuo, prorsus exaruit 2), quo facto Dynastiae pars successionis iure Principali *Fürstenbergiorum* familiae obtigit, cui adhuc paret, alia autem pars iure emtionis ad Rotenburgenses peruenit 3). Gentis genealogiam plures exposuere, qui eam ex Cimbris superfuisse existimant 4). Ex ea fuit Comes *Wilhelmus Wernberus*, qui quod in Observationibus I. et II. aliquoties citauimus, *Chronicon Moguntiacum* composuit, cuius paulo vberiore notitiam in sequentibus sumus daturi. De eo haec profert *Lucaeus* 5): *Secundum ea, quae de illo comperire licuit, fuit rerum singularium amantissimus atque eruditus, cui Munsterus 6) multa manuscripta et diplomata antiqua de Cimbris, Ducibus Teccensibus aliaque debuit.* Miror sane, ipsi hoc de Chronico nil innotuisse, digno utique, cuius saltem memoria seruaretur, si forte temporis iniuria periisset. Seruat bibliotheca mea ipsum eius autographum, attamen non integrum, sed primam tantummodo eius partem, quae vitas resque gestas Praesulum et Archiepiscoporum Moguntinorum a *Crescentio* vsque ad *Albertum* II. natum Marchionem Brandenburgicum, serie non interrupta continet. Cuilibet Praesulis vitae praemittuntur pro more illorum temporum arma eius gentilitia cum rota Moguntinensi coniuncta, quae cuius sint fidei vltra seculum XI. inter historiae mediae gnaros satis superque constat. Sunt tamen nitide expressa et coloribus heraldicis distincta. Quo lectoribus eo melius de totius Chronici oeconomia constet, ipsius auctoris vtar verbis fronti voluminis primi manu eius propria inscriptis: *Diser Bücher sind fünfe mit A, B, C, D, vnd E, bezeichnet, gehorend zusammen vnd wa daz eyns von dem andern kem, so wer es nit mer ein gantz vollkommens*
H 2 werk,

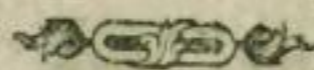
2) Spener. Oper. herald. Part. spec. p. 604.

3) Celeberr. Busching. Geograph. P. III. T. II. p. m. 2296.

4) Münster. Cosmograph. Lib. III. C. 308. Henninges. Theatr. geneal. Tom. III. Part. I. p. 437. Spener. l. c. p. 147. Lucae. Oec. Comit. Imp. P. I. p. 808. et alii.

5) in Oeco Comit. cit. p. 815.

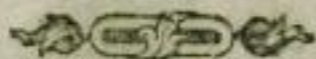
6) idem scil. qui scripsit Cosmographiam.

werk, dann darin werdend beschriben, das leben vnd geschichten
 aller ertzbischof von Mentz, sampt aller bischof der zwölff bisch-
 tumb so darunter gehörend, vnd ist dises Buch mit A. bezeichnet,
 das erst, so allein die materi des ertzstifts Mentz begreysst, das
 ander aber mit B. bezeichnet, helt inn die geschichten der bischof
 von Worms, Würtzburg vnd Aystet, So sagt das dritt mit C.
 bezeichnet, von den bischofen der stift Speyr, Strasburg und Ver-
 den, vnd das fiert mit dem D. bezeichnet, begreysst inn im die
 bischtumb Cür, Hildesheim vnd Paderborn, So hat das fünfft vnd
 hindereft Buch mit dem Buchstaben E. bezeichnet, inn die bisch-
 tumb Halberstat, Costentz vnd Augspurg, Dise fünf bücher hab
 ich, Wilhelm Wernher grave vnd her zu Zimbern selber mit grosser
 mü zusammen gebracht vnd ob den zwölff Jahren damit vmgegangen,
 bis ich das alles, so hierinnen vnd in den andern büchern stat,
 erfragt, erfahren vnd zu wagen gebracht hab, die ich auch mit
 mein selbs hand geschriben, Darümb so pit ich meine erben, dieweil
 ich so viel arbeit vnd mue darmit gehapt, Sy wollend sy alle fünfe
 onzerthalt bey ain andern umb meinen willen behalten vnd lieb ha-
 ben, auch mein darbey im besten gedenken. Dises hab ich geschriben
 am zehenden tag Juny Anno Domini MDL. En pium desiderium,
 quo etiam illustris et Comitatus dignitate insignis hic Chronographus
 vel incuria heredum, vel temporis iniuria excidit! Ceterum diligen-
 tis et perspicacis, immo et candidi scriptoris laude non est defrau-
 dandus, nec pro suo tempore scripsit ineleganter. Hoc chronico
 quoque vsus est, quem iam saepius nominauimus, inexhausta scri-
 bendi libidine, dum vixit, pulsatus de Falckenstein, qui tam
 in Chronico suo Thuringico 7), quam in Analectis Thuringo-
 Nordgauensibus 8) ad illud prouocauit, simulque pro more edi-
 tionem eius cum annotationibus et diplomatibus promisit, qua in
 re tamen fidem non liberauit. An ipsi omnes quinque partes ad
 manus fuerint, me latet quidem, de eo tamen subdubito, quia
 solummodo de vitis Praefulum Moguntinensium, non acque Archi-
 dioe-

7) Lib. II. p. 377.

8) Spicil. VII. p. 48.

dioeceseos Moguntinae suffraganeorum commemoravit. Nec diversum a nostro esse videtur Chronicon manuscriptum in Bibliotheca Fratrum Eremitarum Conventus Moguntini, cuius auctoritate *Ioannis in Commentario ad Serrarii Res Moguntiacas* plus simplici vice 9) usus est, verba enim ex illo prolata per omnia conspirant cum iis, quibus eadem res in nostro narrantur, quamquam in paginis inter se discrepent. Quia vero nostrum, uti ex omnibus apparet, est verum auctoris autographum, sequitur, ut Patres isti nudo utantur apographo. Doleo perdoleoque adversam illustri et meliore digni Chronographi fortunam, qua quinque eius Volumina, Deus novit, quot quasue in oras? dispersa in obscuro circumvagantur aut forte reliqua quatuor tui vel piperi inuoluendo insumta sunt. Equidem lubens et aequissimis conditionibus primum et totius operis princeps Volumen essem relicturus, si reliqua Volumina in tabulario vel bibliotheca quadam superessent sicque omnia recolligerentur, quo facto utique esset optandum, ut coniunctim prelo mandarentur, quoniam de variis Archidioeceseos Moguntinae Episcopatibus parum aut nihil, quod historiae nomine dignum, adhuc habemus.

OBSERVATIO VI.

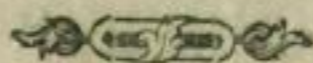
De Nicolao de Syghen eiusque Chronico Thuringiae.

Huius quoque Chronici in Observationibus I. et II. et forsan alibi fecimus mentionem, hinc non abs re fore duximus, si et illud paulo accuratius describeremus. Servat eius autographum Archivum Ducale, cui Serenissimi Ducis Saxo-Vinariensis gratia non sine volupta-

H 3

volupta-

9) e. g. S. R. Mogunt. Tom. I. p. 536. §. VII. not. 4) p. 537. §. X. n. 1) &c.

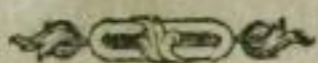
voluptate praesumus. Incipit in anno natiuitatis *S. Benedicti* h. e. CCCCLXXX. finitque in anno MCCCCXCV. Initio vitas Sanctorum praecipue ordinis Benedictini tractat vsque ad *S. Bonifacii* aduentum in Thuringia, a quo tempore historiam sacram et ciuilem orditur, eamque secundum seriem annorum, quibus quaelibet res gestae, prosequitur, ita tamen, vt praecipue ad ea, quae in Æpiscopatu Moguntino et Thuringia, maxime vero Erfordiae et in Monasterio *S. Petri* euenerunt, fere nunquam non respiciat. Ex collatione cum *Chronico S. Petri s. Sampetrino Erfurtensi*, quod *Menckenius* publicauit 1), mihi constat, vtraque Chronica in permultis locis iisdem vti verbis, sed praeterquam, quod *Menckenianum* tantum vsque ad annum MCCCLV. nostrum autem vsque ad a. MCCCCXCV. pertingit, hoc quoque fere per omnia est locupletius, quam ob causam mihi quidem videtur, *Menckenianum* esse vetustius, nostrum recentius, *Sygeniumque* in hoc compilando illo simul esse vsum et pro antiquorum Chronographorum consuetudine integra loca ex illo in suum transposuisse. Stylus eius scattet barbarismis, nec ductus litterarum aliter, quam adhibita omni diligentia et arte pene deciferatoria legi possunt; sed has iniucunditates iustus rei aestimator cum auctoris accuratione et sinceritate haud aegre compensabit. Cuilibet igitur admirationem mouebit commune de hoc Chronico historicorum silentium: Nemo enim praeter vnicum Reuerendissimum *Schneiderum*, cuius amicitiae causa haec scribo, in exquisitis suis *Collectionibus rerum Thuringicar. maximeque Vinariensium* 2) eius fecit ne minimam quidem mentionem, quanquam illius auctor non sit homo plane obscurus. Sic v. g. *Io. Mauriti. de Gudenus* peculiari programmate Academico Erfurti a. MDCLXXXI. proposito, *Nicolaum de Syghen*, Chronici nostri scriptorem, esse eundem Monachum Erfurtensem, a quo *Lambertus Schafnaburgensis* additionibus auctus 3), probare fategit,

1) S. R. S. T. III. col. 201. seqq.

2) Collect. II. p. 179. 186. & 315.

3) vid. Pistor. S. R. G. Tom. I. p. 425. seqq.

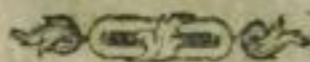

git, qua in re, quippe programmate isto destitutus, nil definio. Deinde superesse dicunt in *Monasterio S. Petri Erfurtensi* aliud huius *Syghenii Chronicon*, quod spisso volumine in folio fere non nisi huius Monasterii Abbates et fata secunda aduersaque contineret 4). Frequentavi trinis vicibus hocce Monasterium ea intentione, vt hoc Chronicon inspicerem, sed mihi tam esse felici non licuit.

Quis et vndenam fuerit noster *Nic. de Syghen*, id ipse in Chronico nostro prodidit; ita enim initio a laude S. Benedicti facta: *Et hic nota*, inquit, *quod sicut Deus mihi testis est et hac manu, si debeo dicere, mea s. propria protestor et conscribo, quod in sequentibus nil falsitatis atque mendacii colligere intendo, quod ego, frater Nicolaus de Syghen, monachus montis S. Petri Erford. professus, ad laudem et honorem Dei sanctissimique patris nostri Benedicti et edificationem atque instructionem monachorum ex diuersis hec comportavi &c.* Quod ad solum eius natale, id ipsi quidam antecessorum meorum in Archiui custodia assignauit in terris Schwarzburgicis et quidem in vico Praefecturae Paulincellensis, *Singen*; sed hallucinatum esse, ex sequentibus ipsius Syghenii verbis ad a. MCCCCLI. conficitur: *Ego frater Nicolaus ante certos annos, cum essem in patria certis ex causis rationabilibus et piis et cum plures honeste matrone et alique de consanguineis gratanter me susciperent et manus mihi amicabiliter porrigerent, et ego nudas earundem manus secundum statuta regularia nude tangere nollem, subridendo dixerunt: Ach iste et talis terminarius noster ord. S. Augustini omnes ancillas pretereuntes amplectitur, pene nulla famula ipsum sine amplexione pretereire potest. Idem terminarius in meo oppido, in quo natus sum, fuit lector promotus et predicator notabilis &c.* Fuit igitur non in vico, sed oppido natus, caueasque putes, illum fuisse nobilem, fuit enim olim monachorum mos, vt abiecto nomine gentilitio sese appellarint de loco natiuitatis. Quae cum ita sint, vix alibi, quam in oppido *Siegen*,
quod

4) de Falckenstein. Chron. Thur. Lib. I. Cap. I. p. 74. & 81. seq.

quod in *Westphalia* situm et *Serenissimae Domui Nassouensi* parent 5), *Nicolaus* noster natus esse poterit. Teste Chronico suo Monasterium S. Petri a. MCCCCLXVI. intrauit ibique vsque in a. MCCCCXCV. sanus et incolumis permanfit. A. MCCCCLXX. cum octo fratribus sub Abbate *Gunthero* professus simulque in sacerdotem ordinatus est. A. MCCCCXCII. mittebatur in Monasterium *Reinsdorf*, vt Priorem ibi ageret et vitam monachorum corrigeret, sed hac re male cedente post XXXVII. septimanas permittente Abb. *Gunthero* reuersus est in Monasterium S. Petri. Alia manu, sed vetusta, Chronico in fine est assutum prope nomen *Syghenii*: *Hic ista collegit; obiit a. MCCCCXCV.* Hinc cum Chronico suo simul vitam finiuit. Plura nunc dare non possumus.

5) vid. celeb. Busching. Geograph. P. III. Tom. I. p. m. 642. Bruz. la Martin. Lex. Geograph. T. X. col. 903.

Inhalt

A Sax E 120

